

de/Gelderland
Bibliotheek
Magazijn

T 4805

Ampt Epe

Historische vereniging voor
Emst—Epe—Oene—Vaassen

Nummer 175

www.ampt-epe.nl

Ampt Epe

Stichtingsdatum 13 oktober 1961

Nr. 175 - februari 2010

Redactie: D. Hamer, F. Schumacher, H. Tijman-Logtenberg
Redactieadres: D. Hamer, Jagtlustweg 9, 8162 NJ Epe
redactie@ampt-epe.nl

Postadres Ampt Epe: Postbus 114, 8170 AC Vaassen

Het blad verschijnt vijf keer per jaar en wordt gratis toegezonden aan de leden van de Historische Vereniging 'Ampt Epe'. De vereniging stelt zich onder meer tot doel het opwekken en versterken van de belangstelling voor de geschiedenis van Emst, Epe, Oene en Vaassen.

Bestuur:

Voorzitter: E. de Jonge, tel. (0578) 66 22 08,
voorzitter@ampt-epe.nl
Secretaris: H. Stakenburg, tel. (0578) 64 19 12,
secretaris@ampt-epe.nl
Penningmeester: B.J.H. Bosch, tel. (0578) 61 60 41,
penningmeester@ampt-epe.nl
Ledenadministratie: S. Leijsen, tel. (0578) 61 46 64
stevenleijsen@ampt-epe.nl
Website: R.G. Labberton, tel. (0578) 57 62 51,
pr@ampt-epe.nl
Leden: E. Brummel, A. van Dam, D. Hamer, H. Kloezeman

Lidmaatschap: 15,00 euro per jaar

Giro: 119.40.15 ten name van penningmeester Ampt Epe

I.S.S.N.-nr. 1383-2026

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ampt Epe.

ATTENTIE!

N.B. Mocht u door wat voor omstandigheden ook ons blad niet hebben ontvangen, neemt u dan contact op met S. Leijsen, ledenadministratie. Gegevens zie hierboven.

***Waarschuwing:** Het aanbieden en publiceren in Ampt Epe houdt automatisch in dat er tevens toestemming wordt gegeven dat een artikel na vijf jaar gedigitaliseerd wordt door of de vereniging of de Gelderland Bibliotheek ten behoeve van een publieke website.*

***Digitale aanlevering:** Als redactie willen wij u vragen uw artikelen digitaal (in een Wordbestand) aan te leveren. Mocht u geen computer hebben, neem dan contact met ons op. In dit verband: wie wil ons helpen handgeschreven artikelen te digitaliseren?*

www.ampt-epe.nl

UIT DE VERENIGING

Op 4 februari jl. werd in de raadscommissie gesproken over de 'Vaststelling cultuurhistorisch beleid 2010-2015'. Zonder kleerscheuren werd de nota aangenomen, waarna op 11 februari de gemeenteraad akkoord ging. Een feestelijke gebeurtenis voor onze gemeente. In dit en het volgende nummer komen we hierop terug.

Al eerder werd u ervan op de hoogte gesteld dat er een Jubileumcommissie (13-10-1961 - Ampt Epe - 13-10-2011: 50 jaar!) is die volop voorbereidingen treft voor een geslaagd jubileum, want 13 oktober 2011 is over twintig maanden. De commissie heeft een voorstel geformuleerd waarop het bestuur direct ja heeft gezegd. Het plan is een dvd te maken over de gemeente vroeger en nu, waarin zowel oude als nieuwe beelden worden opgenomen, met als leidraad een gang door de geschiedenis. Er wordt nu onderhandeld over subsidies, zodat we hopelijk op de ledenvergadering definitief bekend kunnen maken of het idee haalbaar is. Het zal tevens een investering vragen van de vereniging die buitengewoon is, zodat het bestuur conform de statuten toestemming voor die investering zal vragen. De dvd zal in oktober 2011 aan de leden aangeboden worden.

+++++

Agenda ledenvergadering 7 april 2010 De Hezebrink, Emst

1. Opening, 19.45 uur (zaal open 19.30 uur)
2. Notulen jaarvergadering 2009
3. Verkiezing bestuursleden. Aftredend zijn: mevrouw D. Hamer en de heren E. Brummel en H. Stakenburg. Zij stellen zich herkiesbaar.
4. Verslag penningmeester, aansluitend verslag van de kascommissie
5. Verkiezing nieuw lid kascommissie (aftredend de heer W. van Putten)
6. Jubileum 50 jaar Ampt Epe (voorstel buitengewone uitgave)
7. Rondvraag en sluiting (omstreeks 20.15 uur), daarna pauze.

Om 20.30 uur volgt een lezing door mevrouw Van Hout over de kunstschilders Voerman sr. en jr., bekend als schilders van IJsselgezichten (Voermanmuseum Hattem)

+++++

Webmaster Ruud Labberton heeft alweer nieuwe bronnen op onze website geplaatst: notulen gemeenteraad 1818-1842, namenlijsten van gemeenteraadsleden 1818-1865, resolutieboek klooster Nazareth 1619-1670 en de staat geestelijk goederenbezit, 1598. Over enige tijd volgen de inwonerslijsten 1811/13.

Iets te melden voor deze rubriek? Mail naar: voorzitter@ampt-epe.nl

EEN ECHT BRUIN CAFE

Jiva

JIVA is het pseudoniem van wijlen Joop van der Spek. Hij was in Epe bekend als badmeester van zwembad De Wijerd, tussen Epe en Heerde. Het verhaal was zijn inzending voor een verhalenwedstrijd, georganiseerd in 1990 door de Stichting Vrienden van de Openbare Bibliotheken in de gemeente Epe. Het café stond op Markt 4, de plek waar nu opticiens Robert Bos zijn zaak heeft. De kastanjeboom staat er nog steeds.

Bijna iedereen kwam er en misschien daarom was het er zo bijzonder gezellig in dat kroegje aan de markt. Je vond er zowel boeren als buitenlui, dames met hun boodschappentassen, vakantiegangers en kunstenaars. De zaak was goed ingericht. Een antiek buffet met bijbehorende biertap stond tegen een van de wanden en het meubilair was daar goed bij aangepast. Overal stond veel tin, en grootvaders klok tikte de tijd lustig weg.

Het bedrijfje werd gerund door drie gezusters, die in de volksmond weleens ondeugend 'De drie sneetjes' werden genoemd. Coba, de meest zakelijke van de drie, was haast altijd achter de bar te vinden. Alleen als het erg druk was, werd ze bijgestaan door haar zuster Hermien. De haardracht van de dames contrasteerde nogal. Droeg Co het haar altijd keurig in een knotje, Hermien had nog steeds lange pijpenkrullen, die nou niet bepaald meer bij haar leeftijd pasten. Het was een beetje een wonderlijk type, niet alleen vanwege haar uiterlijk, maar ook omdat zij er de voorkeur aan gaf vooral in de biljartzaal te helpen, daar waar normaal gesproken de wat meer uitzonderlijke figuren rondhingen. Het was juist daar waar altijd wel iets te beleven viel: de ene keer stond een voordrachtskunstenaar boven op een stoel middeleeuwse balladen voor te dragen of was er een schilder bezig iemand te portretteren. Dan weer sloop er op kousenvoeten een wat zigeunerachtige vrouw rond het biljart in strijd gewikkeld met een dichter, met wie ze samenwoonde. Zo'n veertig jaar geleden was dat allemaal nog iets heel bijzonders.

Tijdens de markt op woensdagmorgen waren er altijd heel veel mensen, vooral gedurende de zomermaanden. Haast iedereen kwam toen nog op de fiets, en Driekus was dan ook de hele morgen druk in de weer met zijn stalling in de grote tuin achter het huis. Om de hoek van het huis, bij de ingang van het café, stonden netjes op een rij de klompen van alle boeren, die binnen rond de gelagtafel zaten. Soms waren zij in gezelschap van hun vrouwen, die alle mogelijke nieuwtjes uitwisselden of de markt nog afstroopten op zoek naar koopjes.

Zo rond twaalf uur, als de markt bijna was afgelopen, slofte er stevast een oud vrouwtje naar binnen, zwaar leunend op een stok. Bijna iedereen kende haar. Dina was immers vroeger imker geweest, hetgeen trouwens nog goed te zien was aan de grote kromme pijp die zij meestal rookte. Ook was ze een van de laatste bewoners van een plaggenhut en al was het dan geen schoonheid met haar slordige haren en een glazen oog, karakteristiek was ze zeker wel. In die tijd verkocht ze op de markt ansichtkaarten van zichzelf, waarop ze stond afgebeeld compleet met bijenkorf en hond. Zo gauw zij de zaak binnenkwam, kreeg ze van alle kanten iets te drinken aangeboden. Nooit hoefde ze na te denken wat het zou zijn, want haar

favoriete drank was nu eenmaal brandewijn. Nu lieten bijna alle vaste klanten van Coba hun consumpties turven om af te rekenen bij het verlaten van de zaak. Dina echter, die lang niet alles kon wegwerken wat zij kreeg aangeboden, deed het net andersom. Ze liet dan netjes alles turven wat ze te goed had en zo tegen de woensdag kon je haar aan Coba horen vragen: 'Hoeveel heb ik er eigenlijk nog te goed?'

Ook Joost, de kunstschilder, was een trouwe klant. Hij was vroeger leerling geweest van de beroemde pottenbakker Chris Lanooy en er ging een hardnekkig verhaal dat hij een onecht kind zou zijn van deze man. Gedurende een bepaalde periode had Lanooy de gewoonte zijn werk te signeren met een driehoek, waarin dan in elke hoek de beginletters stonden van de voornamen van zijn drie wettige kinderen. Nadat Joost geboren was, zou er buiten de driehoek ook met een J zijn gesigneerd. Bij mijn weten is er echter nog nooit zo'n pot gevonden, zodat het ook net zo goed bakerpraatjes kunnen zijn.

Hoe het ook zij, toen Joost eenmaal voor zichzelf ging werken, deed hij dat meestal 's nachts. Daarna dronk hij zijn eerste kopje koffie al vroeg in de morgen bij Coba, meestal aangevuld met een verse koek, die hij even bij de bakker had opgehaald. Die dertien cent voor een vulkoek kon hij wel opbrengen, maar in het café liet hij zijn kopjes koffie gewoonlijk turven, totdat hij weer geld had. Zo nu en dan verkocht hij iets van zijn werk, of zijn welgestelde moeder stopte hem iets toe. Iets dergelijks moet gebeurd zijn toen hij opgetogen de zaak binnenkwam en tegen Coba zei: 'Ik heb weer geld, hoor! Straks zal ik even alles met je afrekenen. Maak nu eerst maar een lekkere uitsmijter voor me klaar.' Meelevend als altijd draaide Co nog wat rond z'n tafeltje en antwoordde: 'Wat fijn voor je, Joost! Ik zal direct de pan op het vuur laten zetten.' Dat laatste bleek helemaal niet nodig. Jo (zuster nummer drie) had al geruisloos de deur naar de keuken geopend om te horen wat er allemaal gezegd werd. Zij deed het huishouden, bakte en braadde voor de zaak en zodoende was de keuken haar domein. In het café liet zij zich zelden of nooit zien, en het leek er soms op of zij een beetje mensenschuw was. Soms zag je even haar witte neus om de hoek van de keukendeur als ze haar nieuwsgierigheid niet langer kon bedwingen. Uiteindelijk begaf Coba zich op weg naar de keuken, maar voor ze daar was, riep Joost haar nog na: 'Ik heb behoorlijk honger, Co! Doe er wel drie sneetjes onder ...' Zo'n dubbelzinnige opmerking bracht Co nog wel aan het blozen en min of meer boos ging ze keukenwaarts.

Dina van Eek (met dank aan Gert van den Esschert)

Het 'bruin café' aan de Markt

glasje lauwe melk. Het vrouwmens nipte eraan en begon ijverig te schrijven. Meestal was het nog erg stil rond die tijd in de zaak.

Op een avond zat er alleen maar een eenzame man aan de gelagtafel een krant in te kijken. Terwijl hij die naast zich neerlegde, merkte hij voorzichtig op: 'Wat heeft u het toch altijd druk, juffrouw!' (Ondanks haar gevorderde leeftijd wist hij maar al te goed dat zij er erg op gesteld was 'juffrouw' genoemd te worden en in geen geval 'mevrouw'.) 'Is het niet schandalig, meneer! Het is nu al zeker de vijfde keer, dat ik naar de minister van Buitenlandse Zaken van Zweden schrijf, maar hij heeft nog nooit de moeite genomen me te antwoorden. Ik zou zo graag willen emigreren naar dat land met m'n hondjes en ik hoor maar niets van hem, terwijl de tijd nu echt dringt.' De man wist niet anders te zeggen dan dat het inderdaad niet netjes van die minister was, maar in gedachten zag hij haar al onderweg en hoe zij op alle tussenliggende stations al haar hondjes uitliet. Hij schudde dan ook meewarig zijn hoofd, terwijl de vrouw ijverig doorging met schrijven. Dat gebeurde overigens in perfect Duits, want per slot van rekening was zij vroeger lerares in die taal geweest. Nu was ze echter volkomen aan lager wal geraakt en leefde ergens met haar honden in een sheltertentje, waar zij met elkaar maar net in konden. Op een kleine afstand van de tent stond haar bureautje, dat bij slecht weer afgedekt werd met een vel plastic.

De man aan de gelagtafel wist allang dat allerlei mensen zich inspanden om haar daar weg te krijgen. Het was al begin november en zowel de gemeente als een plaatselijke predikant deed al geruime tijd z'n best haar in een echt huis onder te brengen. Maar zij had dat emigratieplan in haar hoofd en wist van geen wijken. De winter was gelukkig zacht begonnen en opnieuw verstreek er een maand, zonder dat ze maar iets uit Zweden hoorde, wat op zichzelf heel duidelijk was. Op aandringen van de dominee had de gemeente intussen een heel geschikt boerderijtje gevonden en omdat de man uit het café haar goed kende, sprak de predikant met hem af dat hij zou proberen haar van gedachten te doen veranderen. Toen zij

's Avonds om een uur of zeven, als het bijna donker was, kon je een wat spookachtig figuur door het dorp zien schuiven. Gekleed in een lange witte plastic jas droeg zij in de ene hand een bengelende stallantaarn, terwijl ze met de andere hand aan een lange lijn trok, waaraan een zevental hondjes vastzaten. Ook zij was vaak op weg naar het bruine café en zodra ze binnenkwam, zei ze met een hoge stem: 'Het oude recept graag, Co!' Prompt kwam Cobra dan aan dragen met een heerlijk ouderwets inktstel, compleet met kroontjespen, alsmede met een

dan ook weer eens zo samen zaten, vroeg hij langs zijn neus weg: 'Bent u nou niet bang om ziek te worden, nu het weer zoveel slechter wordt?' Zij reageerde prompt met: 'Ziekte bestaat helemaal niet, meneer! Daarover zal ik wel eens iets te lezen voor u meenemen.' Ze was inderdaad niet dom, al klopte er dan iets niet in haar arme hersentjes. De man bedankte haar vriendelijk voor het aanbod, zei nog dat hij erg geïnteresseerd was in haar theorieën en vervolgde: 'Toch lijkt het me niet fijn in een tent te wonen, nu het weer steeds beroerder wordt. Zou u er nou echt niets voor voelen naar een leuk boerderijtje te verkassen in afwachting van de dingen die komen gaan? Uw honden krijgen daar alle ruimte en als het gaat sneeuwen, kunt u zelf lekker bij de warme kachel kruipen.' 'Een boerderijtje? Meneer!', antwoordde ze min of meer verbaasd. 'Nee, dat is werkelijk ver beneden m'n stand.' De man kon verder praten wat hij wilde, maar zij was niet te bewegen van haar plannen af te zien. Kort daarna, toen het werkelijk begon te vriezen, werd zij overgebracht naar een inrichting in een naburige stad. Zulke dingen speelden zich ook rond het café af ...

Voor de deur, onder de oude kastanjabomen, lag een klein terrasje te dromen. Zo nu en dan kon je daar een wat ouder echtpaar vinden, roerend in hun koffie. De man heette Wim en hij had vroeger wel eens voor predikant gestudeerd. Toch was hij uiteindelijk terechtgekomen als esthetisch adviseur bij de P.T.T., omdat hij veel bemoeienis had met industriële vormgeving. Verder was hij benoemd in een commissie die moest beoordelen of kunstenaars in aanmerking kwamen voor een uitkering. In de schaduw van de bomen hadden dan ook heel wat kunstenaars uitvoerige gesprekken met hem over hun werk of soms spraken zij alleen maar af hem thuis te komen opzoeken. Zij woonden in een vrij primitief huisje, weliswaar op een groot terrein, waar ook nog andere zomerhuisjes stonden, die zij aan goede bekenden verhuurden. Zelf had Wim midden in het bos een heerlijke boekenhut: een eenvoudig houten huisje met een rieten kraaldak, waarin alleen het hoognodige was te vinden. Er stonden een potkachelkje, een bureau en een rustbed, terwijl de wanden bezaaid waren met boeken en allerlei naslagwerken. Eens in de week kwam de werkster de boel goed doen en zwaaide dan met stofdoeken en zwabbers. Wim zorgde ervoor die morgen meestal afwezig te zijn, maar toen hij er een keer getuige van was, sprak hij de gevleugelde woorden: 'Reina, stof geeft niets, hoor, als je er maar niet aankomt!'

Vanuit de hut voerde hij een uitvoerige correspondentie met bekende literaire figuren, zoals onder andere met de dichter Jany Roland Holst. Een van die schrijvers was een keer bij hem op bezoek en Wim bood hem een lunch aan in een naburig hotel. Toen de knipmessende ober na afloop van het eten Wim de jas wilde helpen aantrekken, zei hij: 'Laat u maar, meneer, ik vind het alleen al zo moeilijk!' Zo zijn er heel wat wijze en stereotype gezegden van hem bewaard gebleven.

Zijn vrouw Hansje was een opvallende verschijning, alleen al door de manier waarop zij zich kleedde. Als jong meisje had zij te veel in de zon gelegen en daardoor een 'Seemannshaut' gekregen. Zij droeg later altijd grote luifelhoeden met veel fluweel om haar huid tegen de zon te beschermen, evenals haar japonnen met lange lubben, die over haar handen vielen. Als er al een enkele keer een opmerking over haar kleding gemaakt werd, reageerde ze heel vriendelijk door te zeg-

gen dat zij het zo leuk vond dat zij iedere tien jaar weer modern gekleed ging. Ook was zij een groot dierenvriendin, was uiteraard lid van de Dierenbescherming en van de Antivivisectiebeweging. Haar boeken waren allemaal gemerkt met een exlibris waarop een fraaie tekening stond van Franciscus van Assisi, de man die ze zo bewonderde vanwege zijn dierenliefde. Zelf had zij een aantal honden en katten en hoewel zij helemaal vegetarisch leefde, was de slager kind aan huis om de beesten te verzorgen.

Heel verontwaardigd kon ze zijn als zij hoorde, dat mensen muizenvallen zetten, omdat zij bang waren voor de inhoud van hun provisiekast. Thuis had zij een speciaal keukenkastje waar ze eten voor haar muizen neerzette. 'Wilde spinnen' noemde zij hen en zij beweerde er nooit last van te hebben dat de muizen aan het andere voedsel knaagden. Het was een erg lieve, zorgzame vrouw en het was haast komisch haar te horen vertellen, hoe zij afstamde van een geslacht roofriders. Haar meisjesnaam klonk inderdaad Duits en zij beweerde dat er ergens langs de Rijn nog een ruïne van een kasteel bestond dat deze naam droeg.

Interessante gesprekken genoeg in en rond het bruine café. Iedereen die het gekend heeft, zal zo z'n eigen verhalen hebben, maar alles gaat nu eenmaal voorbij. De drie dames zijn intussen overleden.

Het huis bestaat altijd nog, werd de laatste tijd alleen nog maar als woonruimte gebruikt en staat zelfs te koop. De kastanjabomen ruisen er nog altijd en fluisteren anekdotes uit een ver verleden.

Ongetwijfeld een interessant gesprek. Wie herkent de drie mannen met pet?

UIT DE HISTORIE VAN OENE (15)

Korenmolens in Oene

Jan de Graaf

Molen Werklust

De molen op de eerste foto is korenmolen Werklust, zoals deze zonder bijgebouwen eruitzag aan het begin van de twintigste eeuw. Volgens de oprichtingsakte is op dinsdag 2 maart 1858 vergunning verleend aan Gerrit Witteveen te Oene om op kadastraal perceel sectie E no. 67, 68, 70 en 73 een wind-, koren- en pelmolen op te richten. Gezien de daarop ingewonnen berichten van het gemeentebestuur van Epe en gelet op het Koninklijk Besluit van 16 december 1855, Staatscourant no. 140, is besloten machtiging te verlenen tot het bouwen van de molen. Dit aldus de griffier der Staten van Gelderland, de heer H.D. Bausis. Deze molen is thans nog in originele staat, behalve de pelmolen die verwijderd is. Met deze pelmolen werd vroeger de bolster van de gerst verwijderd en ontstond de gort; hier kon gortepap van gemaakt worden. Vooral in de jaren 1914-1918 (de Eerste Wereldoorlog) werd hiervan veelvuldig gebruik gemaakt. Je kunt je nauwelijks voorstellen dat in vroeger jaren de rogge tot aan de molen groeide. Als je daaraan denkt, roept het bijna nostalgische gedachten op. En dan te bedenken dat tussen de roggeakkers paadjes lagen waarover je je te voet of per fiets kon verplaatsen. Deze paden tussen de akkers waren in het verleden ontstaan, omdat het transport van graan naar de molen veelal per kruiwagen geschiedde. De bouw van de molen aan de Houtweg had ongetwijfeld te maken met de ontsluiting van dit gebied door de aanleg van deze weg. G. Witteveen was een zoon van de eigenaar van de veldmolen.

Molen Werklust, Houtweg

Een moderne maalderij op de plaats van de tweemaal afgebrande Veldmolen

Molen Veldmolen

Deze molen (in de volksmond Veldmölle) stond aan het eind van de Molenstraat / Eperweg in de omgeving van de maalderij van de familie Gardenbroek. Het moleenaarshuis wordt thans bewoond door J. Warnaar. De Molenstraat liep in het verleden van de Houtweg tot aan de Eperweg no. 64. Aan het begin van de twintigste eeuw verkocht P. Witteveen de veldmolen aan H. Gardenbroek.

De molen is tweemaal afgebrand. De eerste keer was op 16 maart 1910 door vonken van een petroleummotor. Nadat ze op 22 juli 1910 herbouwd was, is ze op 25 juli 1929 weer afgebrand door kortsluiting en niet meer herbouwd. De veldmolen was gebouwd omstreeks het jaar 1800. De Molenstraat heeft haar naam te danken aan deze molen.

PAUL AKKERMAN

René E. Taselaar

Met dank aan Ada Akkerman-Hullegie

Paul Maria Akkerman werd als vierde zoon van L.M. Akkerman en J.P.M. Borchert in Vaassen geboren op 3 januari 1926. Naast de ouders bestond het gezin uit vijf zonen en twee dochters. De vader van Paul was schoolhoofd van de katholieke Gerardus Majellaschool aan de Deventerstraat te Vaassen. Uiteraard doorliep Paul daar de lagere school. Vervolgens bezocht hij de neutrale ULO aan de Dorpsstraat, waar de heer G. Douma het hoofd was. In 1942 zou hij naar het Seminarie in Apeldoorn gaan, maar die priesteropleiding werd verplaatst naar Ootmarsum. In maart 1944 was Paul weer terug op zijn thuisadres in Vaassen. Van 1946 tot 1948 ging hij in het kader van de politionele acties als vrijwilliger naar Nederlands-Indië. Paul was helemaal geen militair. In zijn geliefde West-Sumatra en op Java hield hij zich vooral met tekenen en schilderen bezig, tussen de linies.

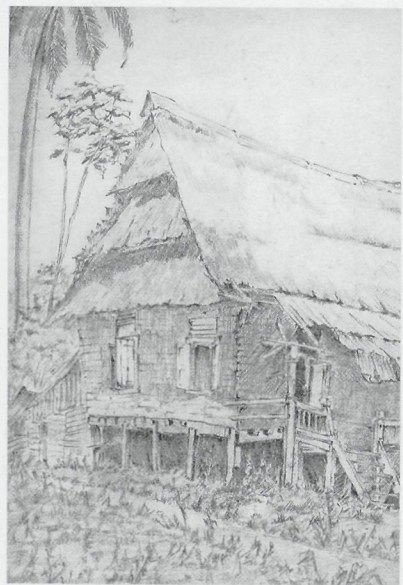

Foto van Paul te Padang (West-Sumatra), juni 1947. Met bijschrift: 'n Brenger van Recht en Veiligheid. Nou ja, geef me 'ns ongelijk'

Helaas heeft hij tijdens zijn verblijf in Nederlands-Indië diabetes (suikerziekte) opgedaan en er ook een trauma aan overgehouden, waarvan hij later in meerdere of mindere mate last heeft gehad. Terug in Nederland ontmoet hij Ada Hullegie.

In september 1948 schrijft Paul zich in bij de Kunstacademie te Maastricht. Om wat bij te verdienen werkt hij kortdurend bij de aardewerkfabriek Sphinx. Omstreeks oktober 1949 woont hij te Epe en werkt enige tijd in het pottenbakkers-

Daardoor lag hij goed bij de verschillende strijdende partijen. Hij kreeg daar zelfs les van een Chinese kunstenaar, wat bij zijn latere werk af en toe te zien is. Er zijn tekeningen uit zijn Indische tijd bewaard gebleven.

Zeer gedetailleerde tekening, volgens een bijschrift gemaakt door de toen 21-jarige P.M. Akkerman te Padang op 13-2-1947

atelier van Frans Slot (*noot 1*), de opvolger van de in 1948 overleden Chris Lanooy (*noot 2*). Hier krijgt hij de geheime recepten van zijn latere, bijzonder mooie glazuren. Ook is het vermeldenswaard dat bewaard is gebleven een wit kommetje met twee blauwe randen aan onder- en bovenzijde, waartussen vogeltjes op tak van Paul, maar aan de onderzijde gesigineerd met *J.F. Slot, Epe*.

V.l.n.r.: kunstenaar Groenhuizen, Frans Slot en Paul Akkerman te Epe

In 1950 is Paul terug te Vaassen en is – met tegenzin – werkzaam op kantoor bij garage Hooghiemstra aan de Dorpsstraat. Op instigatie van zijn a.s. schoonouders volgt hij cursussen om de bevoegdheid te krijgen les te geven bij het lager onderwijs. Daarop volgde zijn benoeming als onderwijzer bij zijn vader op de Gerardus Majellaschool.

Op 24 juni 1955 trouwt Paul met Ada. Ze gaan wonen op de bovenetages van Dorpsstraat 61, het huidige pand van D.A.-drogisterij Kunst. Vader Hullegie had dat pand indertijd gekocht, maar gebruikte het alleen als etalage voor meubels. Daar had Paul een pottenbakkersruimte op zolder en een oven beneden in de keuken. Zo ontwikkelde hij zich als een pottenbakker pur sang.

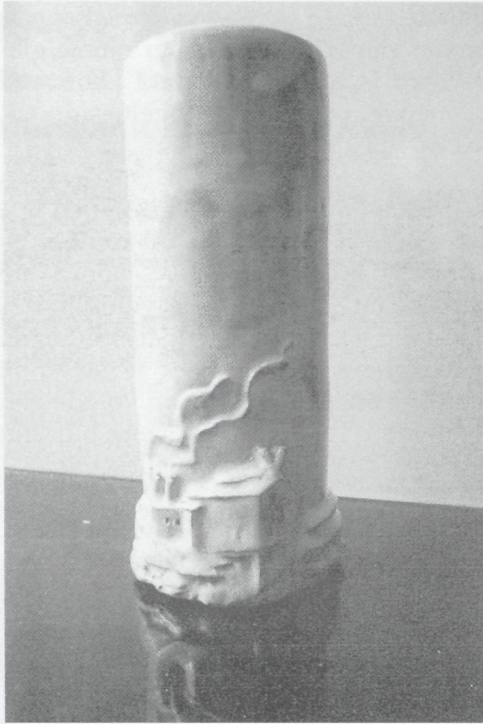
In die tijd was Paul erg actief, niet alleen in zijn eigen gastvrije woning, maar ook daarbuiten. Hij leidde verschillende

muziekclubs in de Gerardus Majellaschool en voerde zelfs iets in de trant van de Matthäus Passion op.

Aan de Dorpsstraat zijn Mariëtte (1956), Philip (1957) en Leontien (1960) geboren.

In 1962 heeft Paul een jaar op zaterdagen creativiteitslessen gegeven aan het Thomas à Kempis College te Zwolle. Toen ook verhuisde het gezin naar de Jan Mulderstraat 39 (naast het toenmalige winkelpand van de familie Hullegie) waar Hermian werd geboren. Datzelfde jaar kreeg Paul van ijzergieterij Vulcanus te Vaassen de opdracht tientallen vazen in de vorm van ‘walsen’ te maken. Deze walsen hadden in werkelijkheid een diameter van 90 cm en een lengte van 3 m, met een gewicht van 3000 kg. De opdracht vond plaats ter gelegenheid van de vervaardiging van de duizendste wals voor machinefabrieken in Apeldoorn en Gouda. De vazen met groene of grijze glazuren waren onder de voet voorzien van het getal 1000 en de datum: 17-9-'62. Deze vazen zijn niet allemaal gesigineerd met PA.

Van 1966 tot 1970 doceerde Paul zaterdags in creatieve vakken aan het Seminarie te Apeldoorn.

Grijze vaas en detail met afbeelding van ijzergieterij Vulcanus te Vaassen

Toen in 1968 de Gerardus Majellaschool verbouwd werd, kwam Paul met zijn klas tijdelijk in de neutrale MULO De Keienbrink aan de Prins Hendrikweg. Daar viel

hij zo op bij de toenmalige directeur Jan Timmermans dat hem gevraagd werd onderwijs te komen geven in de vakken, waarnaar zijn voorkeur uitging: tekenen en handvaardigheid. Op De Keienbrink heeft Paul tot 1980 lesgegeven, het jaar waarin hij om medische redenen werd afgekeurd. Zijn diabetes nam steeds ernstiger vormen aan.

Niet alleen vóór, maar vooral ook na 1980 hield hij zich intensief met pottenbakken bezig. In zijn atelier achter het woonhuis maakte hij onder andere veel vazen in allerlei vormen, maten en kleuren, schalen, (koffie- of thee-) serviezen, gedecoreerde bordjes, een schaakspel, kleine en grote beelden. Als Paul signeerde, deed hij dat meestal met PMA.

Paul aan het werk

Prachtig geglazuurde vazen

Voor de begraafplaats Wanenk vervaardigde hij een beeld met Christus aan het kruis. In 1985 maakte hij het standbeeld van Willem van Tongeren (1864-1942), een markante marskramer uit het

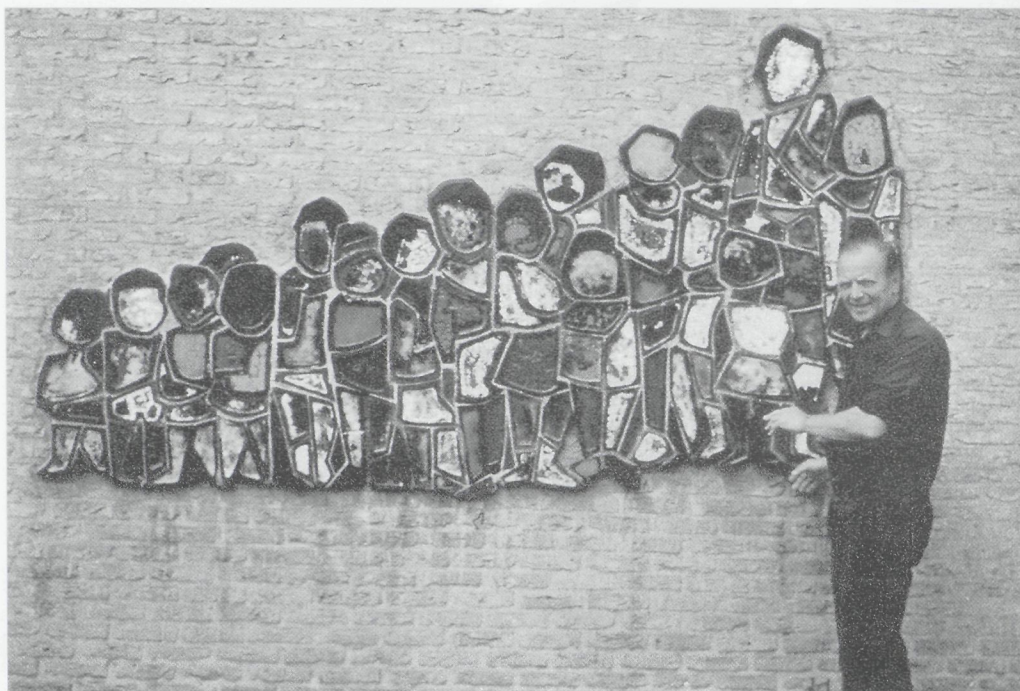
Tuinbeeldje met Chinese invloed

buurtschap 't Loar. Het kleine manneke werd opvallend geplaatst tussen de kerk en de Rabobank aan de Dorpsstraat te Vaassen.

In latere jaren vervaardigde hij ook tableaus van tegels, geglazuurde keramiek en hout. Mooi zichtbaar in het dorp was een groot tegeltableau voor bakkerij Reijrink aan de Dorpsstraat, dat helaas bij de naamsverandering is verwijderd.

Diverse stadia van het beeld van Willem van Tongeren

Keramiektableau op een school in Haarle (Overijssel)

Houten tableau van vogels op tak (in Vaassen)

Behalve tekeningen, aquarellen en logo's maakte hij verder een klein aantal schilderijen, waarbij donkere tinten overheersten.

Bij een boerderij op de Veluwe

Volkomen apoliteiek kwam hij op een eigen manier op voor de belangen van zijn dorp Vaassen. Zo maakte hij op verzoek een aquarel van de oude watermolen bij De Cannenburch als kerst- en nieuwjaarswens van Nieuwe Lijn.

Ook schonk hij zes aquarellen van een aantal Vaassense plekjes voor de restauratie van Daams Molen. Hij hield vooral van het indertijd nog ongerepte land- en buurtschap De Oosterhof.

Tegen zijn zin moest Paul vaak serieproducties voor verenigingen maken of zich houden aan wensen van opdrachtgevers. Hij kon bijna nooit nee zeggen.

Tentoonstellingen van zijn kunstuitingen in een commerciële bank of in de gemeentelijke ruimte in Epe wilde hij niet. Wel maakte hij in 1983 vier aquarellen met de sprengen, de Nederlandse Hervormde Kerk, De Cannenburch vanuit

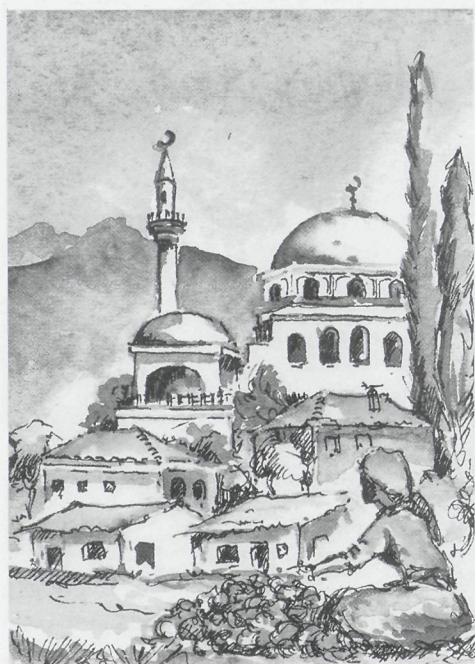
Watermolen bij De Cannenburch te Vaassen (aquarel)

het park en De Oosterhof voor de wachtkamer van een tandartspraktijk te Vaassen. Hij lijstte die in en hing die zelf op.

Aquarel van de Oosterhof te Vaassen, zoals die was. In dit geval gesigeneerd met Paul M. Akkerman '83.

Paul fietste graag en veel, niet alleen over de Veluwe en daarbuiten maar vooral ook in zijn dorp, met bezoekjes aan vele bekenden. Toen mijn schoonvader, een hervormd predikant, in 1983 overleden was, fietste Paul naar Nijkerk en zong daar bij het graf geheel alleen de requiemmis. Tijdens nieuwjaarsnacht ging hij gedurende een aantal jaren met een zelfgemaakt wit eierdopje als borrelglasje bij vrienden langs.

Aquarel gemaakt te Pamukkale (Turkije) in 1986

Paul is drie keer teruggegaan naar Indonesië, het land, waar hij zo'n bijzondere tijd had doorgebracht. De eerste keer met zijn 18-jarige zoon Philip, en daarna met Ada. Ook maakte hij mooie reizen naar Italië, Griekenland en Turkije. Uit de verschillende landen verzond hij aquarellen als ansichten.

Ook zijn kerstwensen, soms in de vorm van gedecoreerde tegels, waren heel bijzonder.

Paul was zeer veelzijdig, niet alleen vanwege zijn handvaardigheid, maar ook op het gebied van (kerk)muziek. Voor de katholieke gemeenschap heeft hij zich

ingezet door het leiden van een gemengd koor, o.a. voor de mis in het weekend, een dameskoor voor trouwen en rouwen, en een jeugdkoor, met begeleidende muziekinstrumenten (bijvoorbeeld tijdens de kerstnachtdienst). Ook te Epe had hij een dameskoor. Op zijn kinderen heeft hij de liefde voor de muziek en de kunst overgedragen en ze excelleren erin. Zoon Philip werd beeldend kunstenaar en is in Nederland en daarbuiten vermaard geworden door zijn prachtige zelfportretten (noot 3).

In december 1987 kreeg Paul verschillende tegenslagen te verwerken. Zijn voor vrienden gebakken kerstwens, met engeltjes, mislukte ten dele in de oven, zodat alleen zijn laatste kerstkaart wordt afgebeeld.

Daarna brak Ada eerst haar ene en vervolgens haar tweede pols. Paul voelde zich echt onthand en had daar maar één uitdrukking voor: 'Heer in 't hemd!'

Op 21 januari 1988 is Paul thuis onverwacht overleden.

Kerstkaart van Paul, eind 1987

In de herinnering aan Paul stond onder andere:

Al zijn lichamelijke klachten konden zijn levenslust en opgewektheid niet verdringen, hij wilde er anderen niet mee lastigvallen.

Hij heeft geleefd zoals hij wilde leven, hij is gestorven, zoals hij wilde sterven.

Noten

(1) Zie ook: *Portret van Eper kunstpottenbakker*, Wim van de Wal, 2009.

(2) Zie ook: *Tussen twee vuren*, Chris Lanooy 1881 - 1948, onder redactie van Willem Heijbroek en Karin Gaillard, 2002.

(3) Zie ook: *Philip Akkerman, 2314 Self-portraits*, 1981 - 2005, 2006.

Bronnen

Verzamelingen van A.M. Akkerman-Hullegie, H.F. Slaghuis en R.E. Taselaar
Foto's gemaakt door M.J. Taselaar-Callenbach

R.E. Taselaar © Alle rechten voorbehouden, 2009

HERINNERINGEN VAN G. VAN LAAR (1889-1980) van de 'Steenderbult' in Emst

Peter Stork

In de jaren zeventig van de twintigste eeuw heb ik een aantal artikelen geschreven over herinneringen die Gerrit van Laar heeft verteld en/of op schrift heeft gesteld ter attentie van mevrouw J. van Zwijndrecht-Rauwenhoff en mij. Deze *oral history* is voor een deel verwoord in de nummers 40 t/m 44 van Ampt Epe, en betrof: 1. Ontginning van heidevelden en lage gronden, 2. De schapen, 3. Gortel, 4. De Dellen, 5. De landbouw, 6. Een strenge winter, en 7. Zand- en grintwinning op de Woesterberg en op de heide. De overige vertellingen zijn na het overlijden van Van Laar niet meer gepubliceerd, maar wel bewaard gebleven.

In een serie afleveringen zal aan deze herinneringen een vervolg worden gegeven. Gerrit van Laar was bijzonder geïnteresseerd in zijn omgeving en al in de eerste decennia van de twintigste eeuw medewerker bij de opgravingen van archeologische vindplaatsen door de professoren Holwerda en Van Giffen.

8. Eek schillen ten behoeve van de leerlooierij

De bast van eikenhakhout werd gebruikt om dierenvellen te looien tot leer. In de schors van eikenhakhout zit namelijk looizuur. Daartoe werd zo om de zeven tot negen jaar het akkermaalshakhout afgezet. Daarna werden vierkante gaten in de grond gegraven, waarin men kon staan. Op de kant van het maaiveld werd een beukenblok gezet. Daarop werden de stammen van de eikjes in stukken van 60

centimeter gehakt. De schors werd daarna met de achterkant, de rug, van de bijl losgeklopt. Aan de rechterkant van de kuil was tussen vier paaltjes een twijg gelegd, waar de schors op werd gedeponereerd. Was de stapel schors groot genoeg, dan werd deze met de twijg die eronder lag, samengebonden. Het overgebleven hout werd in de omliggende dorpen verkocht als hout voor de kachels. De schors werd naar Nunspeet gebracht naar een grote schorsschuur aan de linkerkant over de spoorlijn. Daar werd de 60 cm lange schors in stukjes gehakt en naar Elburg vervoerd naar een leerlooierij. Daar waren gaten in de grond. In de gaten werd eerst een laagje fijngehakte schors aangebracht, dan een laag dierenvellen, dan weer schors, etc. tot de kuil vol was, waarna een volgende kuil werd gevuld. Op deze manier werden de huiden gelooid. Het moet al een oud proces zijn geweest, want de vader van Gerrit van Laar wist zich nog te herinneren dat er bij het halen van hooi uit Elburg een verschrikkelijke stank was bij het openmaken van de looi-kuilen. Gerrit van Laar en Arie Brummel hebben dit exploiteren van akkermaals-hout 56 jaar gedaan, onder meer in 1913 aan de zandweg naar Elspeet aan het laatste stukje van de lange weg, rechts tegen het beukenbos. Daar groeiden de eiken-boompjes erg slecht en waren maar dun. Zij hebben daar een maand gewerkt en 65 mud schors geoogst tegen één gulden per mud. De verdienste was dus erg zuinig.

(Wordt vervolgd)

EVENEMENTENAGENDA 2010

Woensdag 7 april 2010

LEDENVERGADERING, De Hezebrink, Emst

De lezing wordt verzorgd door mevrouw Van den Hout. Zij belicht het leven en het werk van de schilders Voerman Sr. en Jr. Met name aan Voerman Sr. zal aandacht worden besteed. Hierbij komt ook het IJssellandschap aan de orde. Aanvang ledenvergadering 19.45 uur.

Zaterdag 29 mei 2010

VOORJAARSEXCURSIE

Deze wordt, evenals de winterlezing, georganiseerd door Cor van Baarle. Nadere mededelingen hierover in ons aprilnummer.

Voor wat betreft de overige evenementen in 2010 - de (eventuele) filmavond en de najaarsexcursie in oktober - deze zijn momenteel nog in voorbereiding. Voor alle evenementen geldt: deelname leden en hun huisgenoten gratis. Niet-leden betalen € 3,50.

OFFICIEEL VERSLAG VAN DE VERGADERING VAN DEN TIJDELIJKEN GEMEENTERAAD VAN EPE (slot)

In het eerste gedeelte van zijn nieuwjaarsrede ging burgemeester Diepenhorst met name in op de situatie in de wereld. Het slot van zijn rede was gericht op de situatie in de gemeente Epe anno 1946.

En thans haast ik mij terug tot het gemeentelijk terrein in engeren zin. De gemeente Epe telde op 1 Januari 1946 17.430 inwoners, te weten 8856 mannen en 8574 vrouwen, dat is in totaal 61 meer dan een jaar tevoren. Deze ongewoon geringe stijging houdt uiteraard verband met den massalen uittocht van onze evacués. In 1945 werden 147 huwelijken voltrokken en 5 echtscheidingen ingeschreven.

Onze financiële toestand is zeer zorgelijk. Konden wij ons tot nu toe van jaar tot jaar, zij het ook met groote moeite, handhaven onder de weinige gemeenten, die hun financiële onafhankelijkheid hadden bewaard, de begrooting van 1946 zal waarschijnlijk ook ons den ongelijken strijd moeten doen opgeven en afhankelijk maken van een Rijksbijdrage met alle gevolgen daarvan.

De volksgezondheid is ongetwijfeld gedaald, maar dit heeft bij ons gelukkig lang niet zulke catastrofale afmetingen aangenomen als met name in de groote steden van het Westen het geval is. Voor de salariering der gemeente-artsen werd in onderling overleg een definitieve regeling getroffen.

De volkshuisvesting is, zoals welhaast overal, een van de meest zorgelijke en urgente problemen. Als men bedenkt dat de Hoofdinspectie voor de

Inauguratie burgemeester Diepenhorst

Volkshuisvesting het tekort aan woningen in ons land op $\pm$ 350.000 schat en dat zoodra thans alle beschikbare woningen weer zijn betrokken, nog 450.000 gezinnen – dat is 20% van de bevolking – niet over een afzonderlijke woning zal kunnen beschikken, zal het geen verwondering baren dat ons college van B. en W. van meening was hierbij regelend te moeten optreden, waaromtrent in deze vergadering een voorstel aan Uwe goedkeuring werd onderworpen. Op dit terrein koesteren wij ook hooge verwachtingen van de activiteit der woningbouwverenigingen.

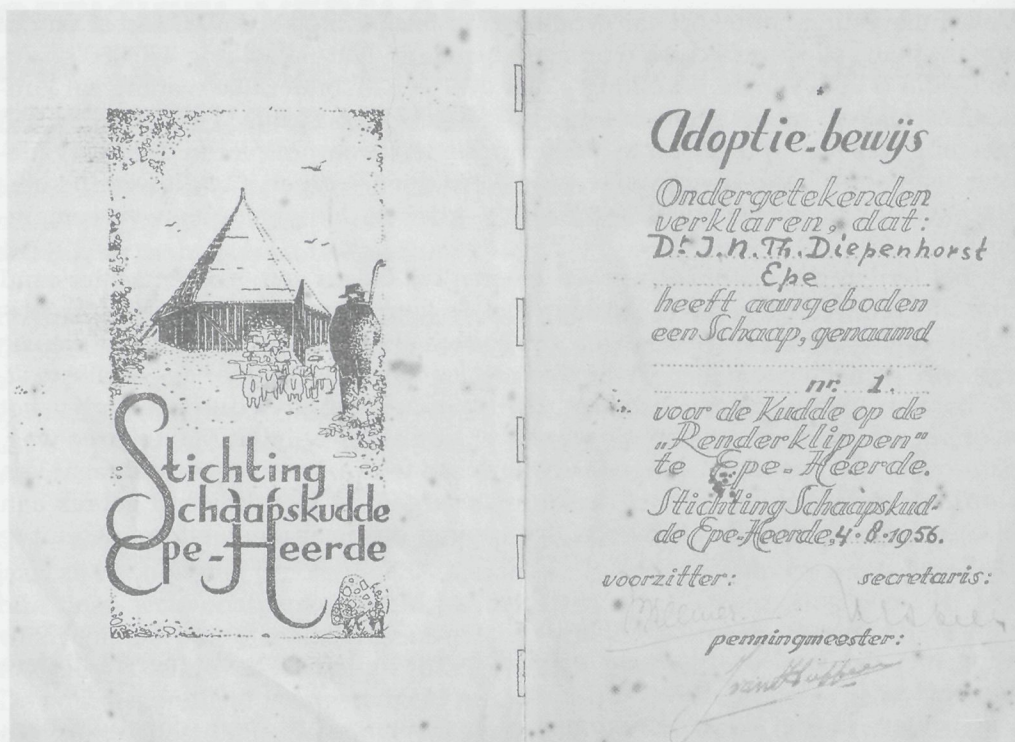
Op het terrein der openbare werken moeten wij helaas een grooten achterstand constateeren. Wij prijzen ons gelukkig met de keuze van een nieuwen gemeentearchitect, die brandt van verlangen zijn groote ervaring en werklust ten dienste van onze gemeente te stellen en die zich niet laat afschrikken door de enorme taak, die hem op allerlei gebied wacht. Het zal echter nog wel jaren duren, voor b.v. het in onze gemeente zoo uitgebreide wegennet, van alleen al 140 K.M. verharde weg, na zooveel jaren noodgedwongen verwaarloosd te zijn, weer op peil gebracht kan worden, terwijl ook het herstel der bruggen urgent is. Het dreigend gebrek aan plaatsruimte op de begraafplaats te Epe dwingt ons naar nieuwe terreinen uit te zien.

Voor een gemeente als de onze is het leiden van de ontwikkeling in overeenstemming met het landschapsschoon nog belangrijker dan voor de meeste andere gemeenten.

Die fouten in het verleden gemaakt, herinneren ons hier dagelijks aan. Ongewenschte bebouwingen zooals b.v. op het Wisselscheveld en het Dellerpark te Epe, de lintbebouwing te Emst, het met de prachtige architectuur van de kerk te Oene vloekende aangebouwde lokaaltje zullen in de toekomst tot elken prijs vermeden moeten worden. Hopelijk kan hierbij op medewerking van de bevolking gerekend worden, waar de gemeente met vooruitzienden blik in het algemeen belang verschillende nieuwe plannen voorbereidt. De groep, die alles uit z.g. eigenbelang in geld wenscht te waardeeren, is zeer klein. Juist bij de minst draagkrachtigen is over het algemeen de hulp en de medewerking het royaalst.

Het gebrek aan gymnastieklokalen in het algemeen en aan een sportterrein in Epe in het bijzonder is zeer dringend. Maar ook hier geldt hetzelfde als op verschillende andere terreinen: B. en W. kunnen niet iedereen die een wensch heeft, al is die nog zoo gerechtvaardigd, de vervulling daarvan op een presenteerblaadje thuis brengen. In het algemeen kan geconstateerd, dat de menschen wel eens te veel en te gauw naar de overheid loopen om allerlei te laten doen, maar ik geloof dat de gevaren van een te ver doorgevoerde ambtenarij niet licht te hoog kunnen worden aangeslagen en dat ook in dezen tijd van overheidszorg nog heel belangrijk werk voor het particulier initiatief is weggelegd. Bij de uitvoering daarvan kan de overheid dan den grootst mogelijken steun verleen.

Er zijn helaas ook in onze gemeente vele verliezen geleden, die nooit meer kunnen worden goedge maakt. Door den Directeur van het Centraal Bureau voor de Statistiek wordt geschat, dat Nederlands tol aan dezen oorlog 200.000 dooden bedraagt, d.i. 22 per 1000 inwoners. Indien men daarbij vergelijkt, dat het aantal militaire en civiele oorlogsslachtoffers in Groot-Brittannië en Noord-Ierland 7 per

Stichting Schaapskudde Epe-Heerde: adoptiebewijs schaap nr. 1

1000 slachtoffers bedraagt, zal men het aandeel van ons land aan dezen wereldoorlog niet licht meer onderschatten. Wij hopen dan ook van harte, dat het plan ook in onze gemeente een eenvoudig monument te stichten ter herdenking van onze gevallen een aesthetische en indrukwekkende uitvoering moge vinden.

De uitgaven voor maatschappelijk hulpbetoon vertoonen een aanmerkelijke stijging. Het opmerkelijke hierbij is, dat het voor een goed deel steeds weer dezelfde gezinnen en families zijn, die een al of niet vrijmoedig beroep op den overheidssteun tot steeds hoogere bedragen doen. B. & W. plegen overleg over de mogelijkheid tot het aanstellen van een maatschappelijk werkster.

De scholen hebben gelukkig het werk weer in vollen omvang hervat. Wij zijn dankbaar te kunnen constateeren, dat het peil van het onderwijs in onze gemeente zeer bevredigend is hoewel helaas omgekeerd evenredig met den toestand der schoolgebouwen en spelterreinen.

De distributiedienst heeft naar mijn overtuiging, ondanks vele verdachtmakingen, binnen het beperkte kader van wat mogelijk was, voortreffelijk werk gedaan. In alle gemeenten pleegt de sympathie voor dezen tak van dienst te dalen en te stijgen in evenredigheid met den voorraad te verdeelen goederen. Binnenkort hoop ik een communiqué te kunnen uitgeven over de bevindingen van de Hoofdinspectie naar het algemeen beleid van het plaatselijk distributiekantoor. Wat de vooruitzichten betreft schijnt er in den loop van dit jaar voor, om maar enkele artikelen te noemen waar het allereerst behoefte aan is, fietsbanden en klompen, reden voor eenig optimisme, maar zal men goed doen zijn verwachtingen

gen op textielgoederen niet te hoog te spannen. De brandweercorpsen hebben kort voor de bevrijding nog ernstige verliezen aan materiaal geleden, zonder dat dit direct, ook niet met groote financieele uitgaven, te vervangen is. Voor het zwaarst getroffen corps, dat in Vaassen, zal zoo goed als zeker in de naaste toekomst een voorloopige oplossing tot stand komen. Wij zijn zeer dankbaar voor de wijze waarop deze diensten, ondanks het gebrekkige materiaal, de taak die zij vrijwillig op zich genomen hebben, blijven vervullen.

Het voor ons zoo belangrijke verkeer met de omliggende groote plaatsen laat nog het een en ander te wenschen over. Maar de eerste trein is nu al weer lang geleden feestelijk ingehaald en wij mogen thans ook verwachten, dat de busdienst Epe-Deventer spoedig weer in bedrijf komt, zelfs kreeg ik optimistische berichten over de busverbinding met Apeldoorn en Zwolle.

De verhouding tot den Groepscommandant van het Corps Rijkspolitie is zoo goed als maar mogelijk is. Het stemt tot voldoening dat de criminaliteit, die in andere streken zoo sterk gestegen is, in onze gemeente geen reden tot bizondere ongerustheid geeft.

Verschillende Geallieerde eenheden vonden bij ons een onderdak. Hun aanwezigheid gaf over het algemeen geen reden tot moeilijkheden. Als wij hun optreden vergelijken met dat der geüniformeerde benden, die wij de laatste jaren hier moesten dulden, is het verschil in mentaliteit wel hemelsbreed. Thans zijn zij vrijwel allen naar hun vaderland teruggekeerd en de bezette gebouwen aan hun oorspronkelijke bestemming teruggegeven. Slechts een klein onderdeel van de Royal Air Force is nog aanwezig.

Zoo zien wij, dat in het algemeen onze gemeente een verkleind beeld, eerder boven dan beneden het gemiddelde, geeft van den algemeenen toestand van ons land. Voor de verschillende bevolkingsgroepen in onze gemeente, zooals boeren, arbeiders, middenstand, hotel- en pensioenbedrijven, groote industrieën, zijn de moeilijkheden nog ontzaglijk groot. Maar duidelijk is toch te merken, dat het dieptepunt reeds ver is overschreden en dat iedere maand nog verbetering brengt. Wij kunnen zeggen dat de Nederlandsche Maagd, hoewel nog bij lange na niet genezen van de huisvredebreek van buurman Michel, toch goed vooruitgaat. De kundige doktoren die haar behandelen hebben alle hoop op herstel, al zal de familie John Bull en Uncle Sam voorloopig nog wel voor versterkende middelen moeten zorgen.

Opbouw

Wat betreft het geestelijk herstel zullen wij ons moeten hoeden voor de fout der Bourbons die van de Revolutie 'niets vergeten en niets geleerd' hadden. Thans zullen wij ons tijdens de bezetting zoo dikwijls uitgesproken belofte 'als wij eerst maar weer vrij zijn, dan worden wij het verder wel samen eens' moeten inlossen. Het eensgezinde front van het geestelijk verzet mag nu niet verbroken worden, want het zou te gek zijn als één van de meest opvallende verschillen tussen oorlog en vrede in Nederland was, dat men in den oorlog met eerbiediging van elkanders overtuiging gezamenlijk optrekt, maar elkaar in vreedestijd te vuur en te zwaard bestrijdt.

Het is een groot voorrecht, dat wij gezamenlijk het materieel en geestelijk herstel van ons land mogen aanpakken, het zou een misdaad zijn tevreden te blijven stilstaan bij onze hogere levensmiddelenrantsoenen alsof daarmee het doel der bevrijding was bereikt.

Vóór den oorlog had ons volk een natuurlijke neiging tot afscheiding en maar een zwak besef van nationale eenheid. Wij leden aan ondervoeding in nationaal besef of in ieder geval aan een zeker onvermogen om dat te uiten. Het werd eigenlijk een beetje gek gevonden om nationaal te voelen, maar nu hebben wij samen genoeg meegemaakt om ons ons heele verdere leven aan elkaar verbonden te gevoelen. Het is voor onzen herboren nationalen staat van onschatbaar voordeel, dat de liefde en eerbied voor ons Vorstenhuis zoo onuitroeibaar diep geworteld is in alle lagen der bevolking, het dynastieke en nationale gevoel hier even sterk samenvallen als b.v. in Engeland. Wij zullen er rekening mee moeten houden, dat niet alleen in monarchaal opzicht onze cultuur en denkwijze Angelsaksisch georiënteerd zullen raken. Moge dit zich ook uitstrekken tot een zelfde algemene aanvaarding van het Christelijke geloof als levend beginsel, dat niet alleen het particuliere, maar ook het openbare leven draagt, als in Engeland gevonden wordt. Ook kunnen wij daar leeren een nieuw burgerschapsbesef, 'public spirit', hetgeen beteekent, dat als aan de enkelingen een beroep op ons wordt gedaan in het algemeen belang, wij dit aanvaarden, ook al is het ondankbaar werk en eischt het financieele offers en het beteekent voor allen: eerbied voor den naaste en gehoorzaamheid aan de wet, ook al is er toevallig geen politie-agent aanwezig. Wij zullen nooit mogen vragen: 'Word ik er beter van?', maar steeds: 'Hoe kan ik meehelpen?' Het zou er slecht voor Nederland uitzien als b.v. onze Ministers en andere hooge ambtenaren, die zeker vijfmaal meer in het particulier bedrijf zouden kunnen verdienen, zouden uitgaan van het beginsel 'het hemd is nader dan de rok'. Trouwens ik geloof, dat voor ons allen geldt, dat ons eigen belang eigenlijk alleen is zonder bijgedachten onze roeping volgen, doen waar God ons bekwaam toe gemaakt heeft en de kans toe geeft.

Al is de politieke heroriëntatie nog lang niet afgesloten en heeft een groter deel der bevolking dan wij tijdens de bezetting meenden, de oude politieke beddingen weer opgezocht, toch heb ik het gevoel, dat het verblijf in de gijzelaarskampen de besten der verschillende politieke partijen elkaar beter heeft doen leeren kennen en daardoor ook hun beginselen meer heeft doen waardeeren.

Ondanks het feit, dat een natuurlijke verscheidenheid voor een parlementaire staat beter is dan een kunstmatige eenheid, was een conglomeraat van afgesloten groepen zooals voor den oorlog bestond, en niet alleen in het parlement of den staat, maar ook in plattelandsdorpen, geestelijk hoogst ongezond.

Sinds den oorlog is het door de politieke partijen van links tot rechts – naar de oude, langzamerhand vervagende onderscheidingen – duidelijk uitgesproken, dat de geestelijke basis ook voor het openbare leven de hoofdzaak is. Wij kunnen niet toe met hervormingsmaatregelen op elk gebied. Wij komen met niet minder uit dan met de vernieuwing van de geestelijke en zedelijke grondslagen van het leven van persoon en gemeenschap. Zonder dat is er op een werkelijke genezing niet te hopen. (Prof. Dr. H. Kraemer: *Op welken grondslag?*, Amsterdam, 1945) Iedereen

zal positie moeten bepalen en partij kiezen. Neutraliteit als geestelijk beginsel is altijd al een bedriegelijke waan geweest. Een jaren geleden verschenen boek typeerde het juist in den titel *Toeschouwers ingerukt*. Ook Prof. Huizinga wees er indertijd al op (Schaduw van morgen), dat de menschheid niet kan zonder het bewustzijn van een metaphysischen achtergrond van haar bestaan. De holheid van ons daverende moderne leven is, dat het alle metaphysischen achtergrond mist, dat alle band met een wereld van hooger orde en gezag ontbreekt, kortom dat het zweeft in het luchtledig van het nihilisme. Het fundamentele probleem van alle culturen, volken en maatschappijen is de godsdienst (Kraemer).

Ook op geestelijk terrein geloven wij niet meer aan een Von Münchhausen, die zichzelf bij zijn eigen haren uit het moeras trok. Er is niet een weg naar een nieuwe menselijkheid, een nieuwe cultuur (Prof. Dr. G.C. Berkouwer: *Wereldoorlog en theologie*, Kampen, 1945), zooals ons telkens tusschen twee oorlogen wordt voorgehouden. De zonde blijkt niet te zijn een 'nog niet zijn', een negatief manco, maar de totale geardheid van deze wereld en van onze eigen existentie. Alle evolutie is niet een evolueeren uit de zonde, maar te midden van de zonde. De komische wanorde is te groot om in de humaniteit nog een basis te kunnen vinden (Noordmans). Verschrikkelijker dan de atoombom zijn de hoogmoed, liefde-loosheid en andere vormen van zonde in het menselijk hart. Niet het verstand van den mensch en de wetenschappelijke uitvindingen dreigen de beschaving te vernietigen, maar wel onze verhouding tegenover God. Er zal een totale ommekeer in ons denken moeten komen van de concentratie op

De schaapherders geven
met vreugde kennis dat
Uw schaap no. 1
de kudde verblijd heeft
met een
haar 12 lam.

Heerde, feb. 1957

De schaapherders geven
met vreugde kennis dat
Uw schaap no. 1
de kudde verblijd heeft
met een
drieling lam
haar lam. waarvan
één overleden.

Heerde, 17 februari 1958

Stichting Schaapskudde Epe-Heerde: geboorte-kaartjes bij twee worpen (1957, 1958) van schaap nr. 1

het humanum (menschelijke) in de richting van concentratie op het divinum (Goddelijke). De leiding gevende figuren uit de verschillende partijen en richtingen willen ons niet binden aan een bepaalden vorm van Christendom of een z.g. verwaterd Christendom boven geloofsverdeeldheid, maar brengen door een geestelijk padvinden tot de erkenning, dat het groote vraagstuk voor een volk is God, een door waarachtigen dienst en aanbidding van God doortrokken volksleven. 'Linkschen' en 'rechtschen', 'eenvoudigen' en 'ontwikkelden' kunnen elkaar daar ontmoeten, omdat het niet een zaak is van geoefend denken, maar van innerlijk buigen voor de hoogste Majesteit, dat diep-verankerde rust en zekerheid in het leven en tevens onophoudelijke, heilige verontrusting over het leven en de wereld schept, want het maakt verantwoordelijkheid voor God en den naasten tot levensferment (Kraemer). Trouwens de erkenning, dat de Godsvraag niet slechts de fundamentele vraag is voor het individu, maar ook voor elk volk, ook voor de wereld, is voor ons niet nieuw. Immers in den Bijbel staat duidelijk uitgesproken: 'Want niemand kan een ander fundament leggen, dan hetgeen gelegd is, hetwelk is Jezus Christus' en ons volkslied, naar inhoud en vorm wel het mooiste ter wereld, doet ons gelukkig weer dikwijls en openlijk zingen de belijdenis van den Stichter van onzen Staat: '... dat ik God den Heere, der Hoogste Majesteit heb moeten obediëren, in der gerechtigheid.'

Na vijf jaren van gedwongen zwijgen en na de vele belangrijke gebeurtenissen sinds onzer bevrijding had ik er behoefte aan mij iets uitvoeriger en diepgaander te uiten over wat onze gemeente in het nationale kader op materieel en geestelijk gebied raakt.

Ik moge thans besluiten U en de Uwen in het jaar 1946, dat zoo belangrijk voor ons zal worden, al was het alleen maar door de eerste verkiezingen na zoovele jaren, veel heil en zegen toe te wenschen. Bij dezen nieuwjaarswensch wil ik ook betrekken hen, die onze vergaderingen plegen bij te wonen, in het bijzonder de Gemeentebode en de Pers, met haar moeilijke cultureele taak tegenover een in het algemeen zoozeer op sensatie belust publiek, want gaarne wil ik erkennen, dat naast een objectieve voorlichting ook een rechtvaardige en gematigde critiek in het openbaar, ook voor de overheid van meer waarde is dan lof uit beperkte verwante kringen.

OPROEP

Ampt Epe telt meer leden, er zijn dus meer bestuursleden nodig!

We naderen de 700 leden. Maar ... er komt ook steeds meer op het bordje van de bestuursleden te liggen. Zo zoeken we dringend iemand die de PR wil coördineren en een (tweede) webmaster. Om deze 'functie' te vervullen, hoeft u geen lid te zijn van onze vereniging.

Wie belangstelling heeft of meer wil weten, kan contact opnemen met de voorzitter (0578-662208). Ook is het niet noodzakelijk dat u al lange tijd lid bent: uw bereidheid u in te zetten is wat telt.

100 JAAR VOETBAL IN EPE

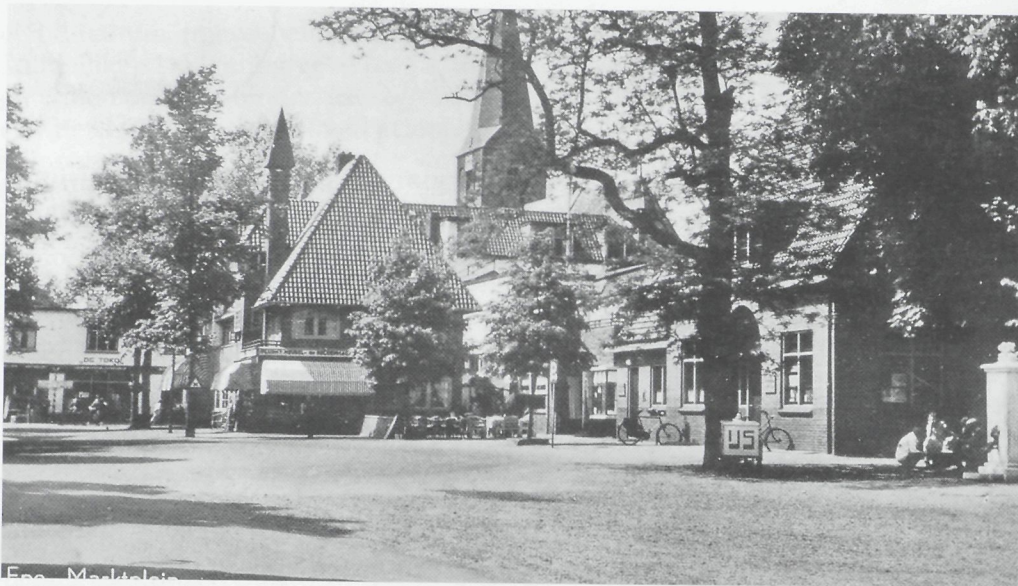
Ton Brands / Gerrit Tenkink

Jubileumboek 70 jaar SV Epe beschrijft in ruim 500 pagina's de rijke historie van de voetbalvereniging, maar ook de ruim dertig jaar voorafgaand aan de oprichting op 1 augustus 1939. Krantenartikelen, notulen, clubbladen, maar ook tientallen gesprekken met oudere en jongere leden en oud-leden geven een goed beeld van de blauwwitten. Dit alles verlevendigd met honderden, veelal unieke, niet eerder gepubliceerde foto's. Het boek met harde kft is voor € 23,95 te verkrijgen bij de betere boekhandels in de regio, bij C1000 in Epe, Time Out in Epe of Gelderland Vakbladen in Epe. Bestellingen: per e-mail of telefonisch kan ook via: svepecontact@gelderlandvakbladen.nl of 0578 - 62 90 61.

Afgelopen zomer vierde SV Epe haar zeventigste verjaardag. Maar de eerste artikelen en overleveringen over voetbal in Epe zijn al meer dan een eeuw oud. Om precies te zijn: in 1905 of 1906 werd, voor zover bekend, voor het eerst in Epe in clubverband tegen een bal geschopt: VV Gelre, zo heette de eerste officiële voetbalclub van Epe. De oprichters waren onder meer L.C. Kolff en Jan en Piet Loeff (zonen van dokter Loeff), N.A. Schouten en J. van den Vinnen. Als een paar jongens bij de heer Kolff aankloppen met het idee te gaan voetballen, krijgen ze van hem een terrein, een bal en een paar doelpalen, en zo is VV Gelre geboren. Ze voetballen op een terrein aan de Dellenweg, achter de huidige Eper Veste, maar rond 1909 verhuist de club naar een terrein tegenover het politiebureau aan de Heerderweg. In 1920 verhuist de club nogmaals, maar dan richting Schietbaan. In 1927 gaat de club ter ziele. Zoals bij veel clubs in die tijd zijn de financiën de oorzaak.

Rond 10 augustus 1939 steekt een aantal jongens in de vensterbank bij schoenmaker Nitert aan de Beekstraat de koppen bij elkaar: het begin van VV Epe.

Epe, Marktplein

De pomp - in de jaren veertig en vijftig verzamelplek van de spelers voor uitwedstrijden

Maar het eind van VV Gelre betekent niet het eind van voetbal in Epe. Verschillende clubjes worden opgericht, waarvan Eper Boys de grootste en belangrijkste is. Deze club gaat voetballen op het terrein aan de Spoorlaan. Eper Boys doet het sportief gezien redelijk en de sport wint aan populariteit. Maar ook deze vereniging heeft het financieel moeilijk en dat betekent begin 1940 het eind van de club.

Vlak daarvoor, rond 10 augustus 1939, steekt een aantal jongens in de vensterbank bij schoenmaker Nitert aan de Beekstraat de koppen bij elkaar (in 2009 het pand van de cadeauwinkel 'Helemaal leuk!! bij-de dames'). Naar verluidt waren Bé Braam, Theo Dalmolen en Jan Remkes erbij. Ook de namen van Henk Palm en Herman Bijsterbosch worden genoemd. De jongens noemen de club eerst Unitas, maar op het moment dat ze de vereniging onder die naam bij de KNVB willen laten registreren, blijkt de naam elders al in gebruik. Uit oude stukken blijkt dat er flink wordt gediscussieerd over de nieuwe naam. Moet het 'Go On' worden, of misschien wel 'Play Fair'. Uiteindelijk valt de keus op 'VV Epe'.

De contributie wordt vastgesteld op f 0,50 per maand, maar kennelijk grijpt hier de penningmeester in, want het bedrag is in een van de eerste vergaderstukken doorgestreep en vervangen door f 0,75.

Voetballen aan de Spoorlaan gaat de blauwwitten aardig af, al is het begin moeilijk. In de oorlogsjaren ligt de competitie, met name het laatste jaar, nagenoeg stil. De reden: het wordt steeds moeilijker om vervoer te regelen voor de uitwedstrijden. Ook wordt het steeds lastiger een team op de been te brengen, omdat veel jongens ofwel naar Duitsland worden gezonden, ofwel onderduiken om aan werken voor de Duitsers te ontkomen. Vooral in de eerste oorlogsjaren krijgt de vereniging meermalen het verzoek om vriendschappelijke wedstrijden tegen de bezetter te spelen. Men kronkelt zich in allerlei bochten om aan dit soort vriendschappelijke partijtjes te ontkomen. Mooi om te lezen is dat binnen een week na de

bevrijding van Epe opeens een volledig team op het veld staat dat voetbalt tegen de bevrijders. En de winnaar van de match mag de bal houden. Genoeg reden voor Epe om zich voor meer dan 100% in te zetten. Immers, een bal is in de eerste dagen na de oorlog een kostbaar bezit.

De tweede helft van de jaren veertig bloeit het voetbal aan de Spoorlaan op. Tegenstanders kleden zich om in restaurant Rust Wat (het huidige wokrestaurant Oriental), dat toen eigendom was van Hendrik Jan Wijers. De Epenaren kleden zich om in een veredeld kippenhok aan de zijkant van het veld. Wijers is ook eigenaar van het voetbalveld. De vereniging betaalt hem jaarlijks f 100,- huur. Voetbal aan de Spoorlaan roept bij menig oudere Epenaar nostalgische gevoelens op. Velen kunnen zich nog de bloedput van Remkes herinneren en vooral de stank, die, als de wind verkeerd stond, zich over het veld verspreidde. Aan de andere kant van het veld stond de boerderij van Van Schoonhoven. Als de bal bij hem in de tuin terechtkwam, was het maar zeer de vraag of de wedstrijd uitgespeeld kon worden. Van Schoonhoven had namelijk nog weleens de gewoonte de bal niet terug te geven. Douchen was in die jaren nog niet aan de orde. Meestal werden de jeugdspelers 'het gat' ingestuurd om water te pompen voor de anderen.

In 1953 verhuist Epe naar de Kweekweg. Net goed en wel aan de Kweekweg verongelukt de beste voetballer van Epe van dat moment: Jopie Logen. Hij wordt aangeregen op de Heerderweg ter hoogte van De Keet. Tijdens de begrafenis loopt een grote menigte mee naar de begraafplaats. Het verdriet is groot.

In de jaren vijftig tot midden jaren zestig leeft het voetbal enorm in de Eper gemeenschap. Vooral de derby's met Vaassen en Hattem trekken duizenden toe-

Een van de eerste foto's van VV Epe: een elftalfoto van een jeugdteam uit 1942

Spelmoment uit de derby SV Vaassen-SV Epe (0-3) in 1964. Deze derby's werden in de jaren vijftig en zestig bezocht door duizenden toeschouwers.

schouwers naar het terrein aan de Kweekweg. Spelers als Piet Das, Frits Vredenberg, Theo Nitert en Jan Post voetballen wekelijks op het scherpst van de snede. In de weken voorafgaande aan de derby's is voetbal op kantoor of in de fabriek hét onderwerp van gesprek. Ook worden regelmatig weddenschappen afgesloten, al gaat het daarbij nog wel om dubbeltjes en kwartjes. Epe wordt in de jaren vijftig meermalen kampioen, maar bij de promotiewedstrijden komt het steeds tekort. In 1965 promoveert de club, met spelers als Dick Berkhoff, Bertie Vijge, Ben Kamphuis en Leen Bos, naar de eerste klasse. Op dat moment het hoogst haalbare niveau in het amateurvoetbal.

In dat 'eersteklassejaar' treedt Leo Beenhakker in dienst van SV Epe. Hij houdt het twee jaar vol bij de blauwwitten. Over het algemeen is men lovend over de jonge Beenhakker. Hij heeft afwisselende oefenstof en is zeer welbespraakt. Niet al zijn inzichten worden echter gewaardeerd. Als hij begint over een warming-up voor de wedstrijd, krijgt hij van een van de spelers in onvervalst dialect te horen: 'Onzin. Dat hew nooit udoan. Gewoon de schoene an en tramp'n.' Beenhakker is het dialect nog niet machtig, hij begrijpt er dus niet veel van. Er is ook niemand die dit soort opmerkingen voor hem wil 'vertalen'. In die tijd zijn bestuursleden heren met aanzien. Dat blijkt ook wel, want met regelmaat roepen ze trainer Beenhakker op het matje. Hij moet dan onder andere verantwoording afleggen over zijn opstellingen.

Na twee jaar houdt Beenhakker het voor gezien. Er volgen magere jaren. De Flower Power heeft het dorp bereikt en de discipline van de spelers is niet altijd om over naar huis te schrijven. En dat terwijl Epe wel over goede, talentvolle spelers beschikt, zoals Ronald Hendriks. Afkomstig uit 'Beter Wonen' en bijgenaamd

Leo Beenhakker begon zijn imposante carrière als voetbaltrainer in 1965 bij SV Epe

Biggs (of zoals veel Epenaren zeiden: 'Biksie'). Hij kon op z'n zestiende al naar het betaald voetbal, maar wilde zijn baan als slachter bij Gosschalk niet opgeven. Ook het uitgaansleven in Epe was hem dierbaar. Dit tot groot verdriet van z'n vader Piet. 'Die wilde me wel elke dag op de brommer naar Deventer brengen, maar ik had er geen zin in. Dat zorgde wel eens voor problemen bij ons thuis. Laat ik het zo zeggen: Pa had grote handen en ik kon heel hard lopen', aldus Hendriks, die op z'n 26e alsnog koos voor het betaalde voetbal.

In 1973 verhuist SV Epe naar de Wachtelenberg, maar sportief gezien kon het geen potten breken. In het begin van de jaren tachtig stond Epe op de rand van de onderafdeling. Op de laatste competitiedag in mei 1983 werd degradatie voorkomen door een gelijk spel tegen WWNA. Het daaropvolgende seizoen trad Hattemer Jan Fiechter aan als trainer. De neuzen gingen dezelfde kant uit en in eerste instantie leidde dat in 1984 tot het vertrek van de zaterdagafdeling. De oprichting van EZC '84 was een feit. Dat betekende het eind van veel vriendschappen. Jongens die jaren samen hadden gevoetbald, kozen nu voor EZC of Epe. De onderlinge rivaliteit was in het begin groot en er waren behoorlijk veel rancuneuze gevoelens. De scheiding liep zelfs dwars door families, zoals bij de familie Vijge. Gert Vijge koos voor EZC. Zijn broer Henk voor Epe. 'Op maandag aan tafel zeiden we maar niet te veel tegen elkaar, maar stiekem genoten we ervan als de ander had verloren. Als het te gek ging en de opmerkingen te scherp werden, sloeg pa met de vuist op tafel: "En noe is 't af-u-loop'n. Eèt'n", zei hij dan', zo weet Henk zich 25 jaar later nog te herinneren.

Voor SV Epe brak daarna een ongekende glorie tijd aan. Met jongens als Arend Pannekoek, Bert Veldwijk, Harry Veldhuis, Marcel Das en Joop Logen klom het

SV Epe op de weg terug. Na twintig mindere jaren werd SV Epe onder leiding van Jan Fiechter in 1986 kampioen in de vierde klasse. De ploeg zou in tien jaar tijd vier keer promoveren en eindigde uiteindelijk in de hoofdklasse.

team van Jan Fiechter op van de vierde klasse naar de hoofdklasse. Legendarische promotiewedstrijden, onder ander in Hattem tegen Rohda Raalte, trokken net als in de jaren zestig duizenden toeschouwers.

Dat hoge niveau kon niet gehandhaafd worden. Mede omdat het bestuur van Epe de principiële keuze maakte nooit spelers te betalen voor hun sportieve inspanningen. Zo zakte de vereniging in de tweede helft van de jaren negentig weer af naar de derde klasse en moesten de blauwwitten weer 17 jaar wachten op een volgend kampioenschap. In mei 2009 konden de spelers, nu onder leiding van Bert Veldwijk, eindelijk weer op de kar. Het kampioenschap in de derde klasse werd, voorafgaand aan de zeventigste verjaardag van de club, gevierd.

OPROEP: BETALING ABONNEMENT 2010

Bij het verzenden van het afgelopen decembern timer van Ampt Epe is niet in alle boekjes een acceptgirokaart ten behoeve van de contributiebetaling voor het jaar 2010 bijgevoegd.

Hebt u de contributie voor 2010 nog niet betaald en ook geen acceptgirokaart ontvangen, dan wordt u vriendelijk verzocht een bedrag van minimaal € 15,= over te maken op gironummer 1194015 t.n.v. penningmeester Ampt Epe te Epe.

VAASSENSE DOKTER EXPERIMENTEERT MET CHLOROFORM

Wim van 't Einde

Anesthesie is tegenwoordig heel gewoon, maar halverwege de negentiende eeuw stond het bedwelmen van patiënten nog in de kinderschoenen. De Vaassense arts Dr. A.F.H. de Lespinasse schreef over zijn ervaringen in een geneeskundig tijdschrift.

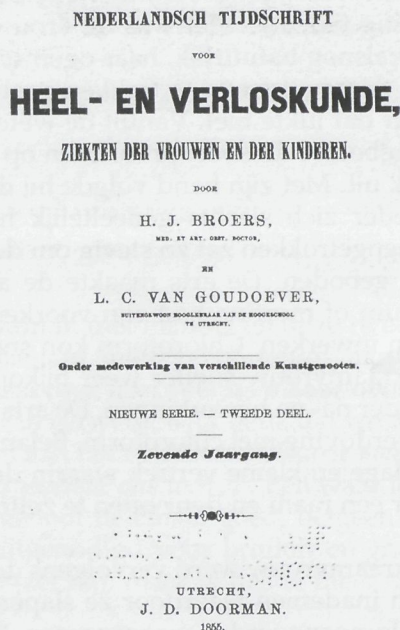
In 1831 ontdekte de Amerikaanse fysicus Samuel Guthrie chloroform. Al snel bleek de bedwelvende werking van deze stof. Het inademen had hoofdpijn, slaperigheid en bewusteloosheid tot gevolg. Een nadeel van chloroform is dat het verschil tussen een werkzame en dodelijke dosis zeer klein is, waardoor het gevaar bestaat dat de patiënt komt te overlijden. Daarom werd de stof later vervangen door alternatieven als ether en lachgas.

In de eerste jaren was er nog niet zoveel kennis over het gebruik van chloroform. De Vaassense arts De Lespinasse was er daarom ook voorzichtig mee en aarzelde lang voordat hij de stof daadwerkelijk gebruikte. Alhoewel de stof medisch gezien was goedgekeurd, durfde hij—en met hem vele anderen—de stof nog niet te gebruiken. Toch waren er ook plaatsen waar voortvarender gebruikgemaakt werd van de nieuwe stof; daar was dan ook ervaring opgedaan. Dat het werkte was dus bekend, maar het zelf toepassen duurde nog even.

Onze Vaassense arts stond enkele keren op het punt chloroform te gebruiken. Bijvoorbeeld bij een gecompliceerde bevalling waarbij het kind dwars lag, in combinatie met een uitzakking van de navelstreng. Toch wist hij op dat moment het probleem nog op een conventionele manier op te lossen.

Het veranderde toen hij zelf een hevige aanval van darmkoliek had. Nadat bloedzuigers, kalomel en een klysma bij hem niet voor verlichting hadden gezorgd, koos hij ervoor 's nachts chloroform in te ademen. Het gaf hem toen de nodige verlichting van de pijn. Toen hij hersteld was, hield hij een prettige herinnering over aan de werking van chloroform. Hij zou het middel, wanneer daarvoor een noodzaak was, ook op een patiënt toe gaan passen.

Deze mogelijkheid deed zich al snel voor, toen hij bij een bevalling werd geroepen. De 25-jarige kraamvrouw, die nogal sterk gespierd was, had hij al twee keer eer-

der geholpen. Bij de eerste keer was het kind doodgeboren en de tweede keer leverde de verwijdering van de placenta problemen op. Dat laatste probleem had onze arts vaker gezien bij vrouwen met een dergelijk sterk ontwikkeld spiergestel. De bevalling zette zich voort en een jongetje werd geboren met de navelstreng om zich heen. De dokter stelde schijndood als diagnose en overgoot het kind daarom met enkele plenzen koud water. Dat hielp, want het kind begon eerst af en toe en later regelmatig te ademen. Toen het kind uiteindelijk begon te schreeuwen, was de dokter gerustgesteld en gaf het kind over aan de helpsters die bij de bevalling aanwezig waren. De kraamvrouw kreeg vervolgens alle aandacht. De arts had direct al een probleem, want door de vlezige buik van de kraamvrouw kon hij de baarmoeder niet goed onderscheiden. Maar al snel constateerde hij dat de vrouw ernstig bloedde. Het was de vrouw echter nog niet aan te zien, haar kleur was voorsnog natuurlijk, haar ogen schitterden en ook de pols was nog goed. Door aan de navelstreng te trekken probeerde de arts de nageboorte te laten komen, maar dat lukte niet. Vanuit de wetenschap dat het beter was zo snel mogelijk na de geboorte dit soort problemen op te lossen, voerde de arts een inwendig onderzoek uit. Met zijn hand volgde hij de navelstreng en hij constateerde dat de baarmoeder zich slechts gedeeltelijk had samengetrokken. Het deel dat zich had samengetrokken zat zo stevig om de placenta heen dat daarvoor hulp moest worden geboden. De arts maakte de afweging voor het gebruiken van verdoving. Opium of morfine had zijn voorkeur, maar het kostte tijd om deze middelen te laten inwerken. Chloroform kon sneller een roes veroorzaken, en na de roes zou de kraamvrouw sneller weer bijkomen. Ook verwachtte de arts van chloroform minder na- en bijwerkingen. De arts schatte de risico's in en koos daarna snel voor de verdoving met chloroform. Belangrijk was daarbij ook de luchtdoorstroming in het lage en kleine vertrek waarin de kraamvrouw lag. Dat kon worden geregeld door een raam en deur open te zetten.

De kraamvrouw werd vervolgens door de arts verteld dat hij haar een middel zou laten inademen waardoor ze slaperig zou worden en dat daarna de nageboorte zou kunnen worden weggenomen. Na een hoeveelheid chloroform op een doek te hebben gedruppeld, liet hij de vrouw de chloroform inademen. Na een korte onrust bedwelmde het middel de vrouw al snel. De doek werd weggenomen en opnieuw voerde de arts het inwendig onderzoek uit en de bedwelming bleek daar resultaat te hebben. Maar de vrouw kwam al snel weer bij en daardoor begon de baarmoeder weer te verkrampen, waardoor de arts de behandeling niet kon afmaken. Snel liet hij een van de aanwezige vrouwen hem het chloroformflesje aanreiken. Opnieuw druppelde hij met zijn vrije hand chloroform op de doek en vroeg de vrouw deze voor mond en neus van de kraamvrouw te houden. Wanneer de arts het zou aangeven, moest ze direct de doek wegnemen. De verdoving had al snel weer resultaat en het lukte de arts om de placenta te verwijderen. De vrouw kon de doek nu verwijderen en net als eerder kwam de kraamvrouw al weer snel bij. De kraamvrouw was verwonderd dat het probleem met de nageboorte was opgelost zonder dat ze er verder wat van had gemerkt. Uit de reactie van de vrouw bleek dat ze niet volledig was bedwelmd. De vloeiing was nog niet verdwenen, maar was niet meer van dien aard dat de arts daar nog iets voor zou moeten doen. De baarmoeder trok zich wel opnieuw samen en dat stelpde de bloeding

voldoende. De risicovolle behandeling van de vrouw met chloroform was geslaagd en daarmee was de behandeling van de arts ten einde. Het kraambed verliep verder goed; er kwamen geen noemenswaardige problemen meer voor bij de kraamvrouw.

Bron:

Nederlandsch tijdschrift voor heel- en verloskunde, ziekten der vrouwen en der kinderen, zesde jaargang (1854), pag. 424-430, H.J. Broers en L.C. van Goudoever. Artikel 'De anaesthesie door chloroforme', medegedeeld door Dr. A.F.H. de Lespinasse, Ambts-Arts te Vaassen, 13 mei 1854. Ook in de vijfde jaargang (1852) van hetzelfde tijdschrift verscheen reeds een artikel van de hand van Dr. De Lespinasse: 'Tepelkloven — mastitis — aanwending van collodion', pag. 443-447.

Illustratie: <http://books.google.nl>.

KROAMVESITE

Lijda van den Bremen-Jonker

Na enkele jaren elders te hebben gewoond, kwam ik met manlief en onze tweejarige zoon terug naar Zuuk om te gaan wonen in mijn geboortehuis aan de Zuukerenkweg 14. Mijn ouders waren kort daarvoor heel snel na elkaar overleden. Er viel heel wat op te ruimen, en nog meer te verwerken. Ik denk dat we ons, mede daardoor, dan ook niet gehouden hebben aan het traditionele *buurte maken*. Bovendien, zo verklaarde mijn wederhelft 'kent iederéne ons toch al'. Een waar iets, maar deze gedachte viel niet bij iedere buurtgenoot helemaal goed, hetgeen tot gevolg had dat wij bij hen ook niet werden uitgenodigd voor bruiloft en *gruun maken*. Mijn wederhelft zat daar niet echt mee (zei hij), maar ik des te meer. Het bleek een niet weg te poetsen gevoel te wezen.

In de jaren daarop werd ons gezin uitgebreid met een dochter, maar door verschillende omstandigheden werd er geen kraamvisite gehouden. Wel kwamen de buurvrouwen in groepjes op bezoek, maar de echte kraamvisite ontbrak. Toen onze dochter al hoog en breed op haar beide beentjes huis en hof onveilig maakte, werd er iets verderop in de buurt een kindje geboren. Alle buurvrouwen waren uitgenodigd, ik ook.

De avond verliep zoals gebruikelijk. Er was koffie met iets erbij en er werd gekeuveld over belangrijke en minder belangrijke dingen. De boreling werd gepresenteerd en iedereen was het erover eens: het was een mooi kind. Bij het eerste of tweede glaasje, vroeg een der buurvrouwen zo tussen neus en lippen door: 'Wanneer is d'r bie oe noen is kroamvesite, Lijda?'

Vraag me niet waar ik het zo gauw vandaan haalde, maar ik antwoordde blank: 'Vier oktober 's oavends.' Met enige twijfel werd er naar mijn figuur gekeken. Nee, ik verkeerde niet in gezegende omstandigheden. Maar het ging aan. Benieuwd hoe de buurvrouwen hiermee om zouden gaan, toog ik blijmoedig huiswaarts en bracht mijn man op de hoogte. In de daaropvolgende weken zag ik een bijzondere bedrijvigheid in de buurt, 'want wat te geven aan de kraamvrouw in kwestie?'

Het gebruikelijke dekentje, trappelzak of truitje was in dit geval tenslotte niet aan de orde.

De dag kwam en ik had alles in huis wat hoorde: van taartjes, borrel tot krentenbrood om de avond mee af te sluiten. Die middag stond bakker Pannekoek breed lachend aan de keukendeur met – in zijn handen – een enorme *krentestoete*. De versiering erop sloeg alles. Op de stoete prijkten een paar kleine klompjes ter weerszijde van een fraai handgespoten tekst: *‘Wat niet is, kan nog komen.’*

Die avond stonden alle buurvrouwen breed lachend op de stoep met ook nog eens fruitmand. Het bijeenverzamelde geld moest op en een kraamvrouw kan wel iets versterkends gebruiken tenslotte. Wij hadden ook een verrassing.

Voordat de borrel op tafel kwam, moest ik ‘eventjes weg’. De dames wisten niet dat Gerrit die avond op de deel aan het werk was en daartussendoor op een jong poesje paste. Nadat we het beestje met vereende krachten in een minuscuul truitje, luijer en omslagdoek hadden gehesen, ging ik weer naar binnen. Daar kwam de kraamheer met poes in zijn armen. Met een mutsje op, de oortjes naar buiten gestoken door een paar gaten en de pootjes over elkaar, liet het dier zich door de buurvrouwen geduldig bewonderen. Van de *krentestoete* hebben we nog dagenlang plezier gehad. Jammer genoeg zijn er geen foto’s gemaakt van dit gebeuren. U zult het met het verhaal moeten doen.

Deze herinnering kwam naar boven naar aanleiding van ‘Kraamschudden’ in de samenvatting over folkloristische gebruiken in *Ampt Epe* nummer 169, naar een in 1983 gemaakt werkstuk, geschreven door Anita Opendijk en bewerkt door Dianne Hamer.

In het *Woordenboek van het dialect van Epe*, geschreven door Aaltje en Bertus van den Bremen, ons welbekend, en uitgegeven door Ampt Epe, verwijs ik de lezer naar blz. 93. Hierin vinden we wat betreft dit heugelijke gebeuren niet het woord kroamschudden, maar *wel* de woorden krintestoete, krentestoete, kroamstoete en kroamvesite. Het kroamschudden komt – naar mijn mening – uit het Overijsselse en de Achterhoek.

OPROEP TYPIST

Wie typt er graag en wil onze vereniging helpen? Wij ontvangen vaak stukjes van lezers die van de computer geen kaas hebben gegeten en dus hun artikel niet digitaal kunnen aanleveren. Het kost ons als redactie veel tijd deze artikelen alsnog te digitaliseren. Tijd die we liever aan het echte redactionele werk besteden. Vandaar onze vraag!

HISTORISCH GRONDGEBRUIK IN DE GEMEENTE EPE (8)

Peter Stork

8. Beken en watermolens (2)

Om het ontstaan van de Veluwe natuurlijke beken te verklaren, moet worden verwezen naar de laatste ijstijd, toen de bodem hier grotendeels bevroren was. 's Zomers ontdooide alleen de bovenste laag, zodat deze van regen- en smeltwater verzadigde grond gemakkelijk kon afspoelen. Aan de oostelijke rand van de Veluwe stuwwal ontstonden op die manier, naast hogere delen, de zogeheten puinwaaiers: brede smeltwaterdalen.

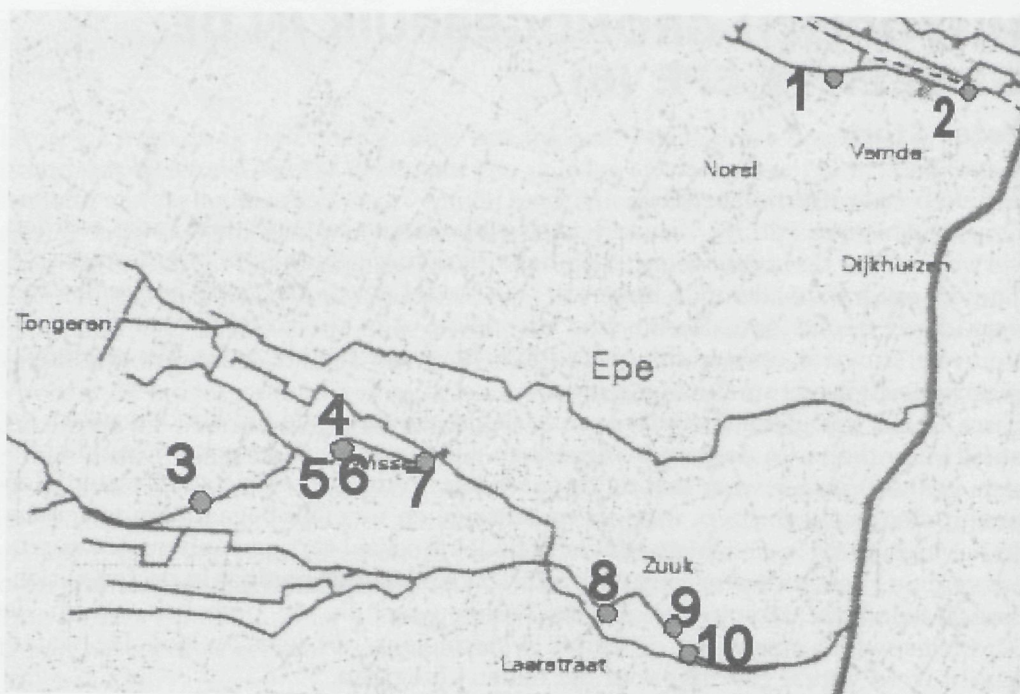
Circa 10.000 jaar geleden eindigde deze ijstijd, en vanaf die tijd konden regen- en smeltwater dieper in de grond wegzakken. Dit water komt door kwel aan de randen van de Veluwe weer aan de oppervlakte. In de genoemde smeltwaterdalen ontstonden veengebieden, vroeger moerassige en moeilijk begaanbare terreinen. In het veen werd in de laatste eeuwen op kleine schaal turf gewonnen: de boerenvervening. Het kwelwater ging door allerlei kronkelende geultjes in de venen richting IJssel; deze stroompjes zijn te beschouwen als de oerbeken. Al in de Middeleeuwen verschenen de eerste watermolens op deze beekjes. De waterkracht werd vooral gebruikt voor het malen van graan.

Nadelen van deze oorspronkelijke beekjes waren hun geringe capaciteit en hun onregelmatige wateraanvoer. Maar de molenaars leerden dat met graven, uitdiepen en verleggen daar veel aan te doen was. Zo verloren de oorspronkelijke Veluwe beekjes al lang geleden hun natuurlijke karakter, het werden zogenaamde werkbeken.

Om over voldoende water en een regelmatige aanvoer te beschikken, sneed de molenaar het grondwater aan in de flank van de stuwwal bovenstrooms van de oorspronkelijke kwelbeek. Deze aftapping, een kunstmatige bron, werd 'spreng' genoemd. Dat is de plaats, waar stromend oppervlaktewater gemaakt wordt van grondwater. Van daar werd de beek langs de rand van het dal geleid, waarbij deze tussen wallen steeds hoger boven de dalbodem kwam te liggen, en dus ook hoger dan de plaats waar de oorspronkelijke kwelbeek lag. Op de molenplaats was dan voldoende verval om een rad te kunnen plaatsen. De beek stroomde eerst over de houten molengoot, een verlengde beekbedding, waarin een afsluitbare gleuf zat. Bij opening hiervan viel het water op de schoepen van een rad, dat daardoor ging draaien. Voorbij de molen ging de beek dan naar een lagerliggend traject in het dal. Soms was dit weer de oorspronkelijke loop.

Het proces, waarbij de beek tussen wallen steeds hoger boven het terrein komt te liggen, noemt men het opleiden van de beek. Het beekgedeelte bovenstrooms van de molen heet de bovenbeek, het uitgegraven deel benedenstrooms hiervan de onderbeek. De bodem van de bovenbeek kon met leem bekleed worden om lekverlies tegen te gaan.

Soms werd aan de bovenbeek nog een stuwvijver, een wijer of (op de Veluwe) een wijerd, aangelegd om tijdens de nacht en de zondag water op te nemen en te bewaren, zodat op werkdagen een grotere hoeveelheid water beschikbaar was.

Beken in Epe

Vóór 1300 waterden de toenmalige beken op de Oost-Veluwe rechtstreeks af op de IJsselvallei, destijds een nog niet ontgonnen moerasgebied met veel houtopslag. Om de ontginning van de IJsselvallei mogelijk te maken, werd in de veertiende eeuw ondermeer de Grift gegraven. Het water van de Oost-Veluwse beken tussen Apeldoorn/Beekbergen en Hattem werd daarmee opgevangen en bij Hattem geloosd op de IJssel.

Dit artikel is deels ontleend aan het boek *Op kracht van stromend water* door H. Hagens, deels aan de cd die is bijgevoegd bij het boek *Veluwe Beken en Sprengen, een uniek landschap*, en deels aan het boekje *De Klaarbeek* uit 1999. Het beperkt zich tot de beken en molens op het grondgebied van de gemeente Epe.

Aanvankelijk werd al het Oost-Veluwse water opgevangen door de Grift. In de jaren twintig van de negentiende eeuw werd het Apeldoorns Kanaal gegraven, hoofdzakelijk parallel aan de oostzijde van de Grift. Vanaf Heerde kwam het tracé van het Apeldoorns Kanaal op de Grift te liggen, waardoor nu de Grift iets ten noorden van het Huis Bonenburg uitmondt in het Apeldoorns Kanaal. Om zowel Kanaal als Grift te kunnen voeden, zijn sommige beken aangesloten gebleven op de Grift, andere werden aangesloten op het Apeldoorns Kanaal.

Papiermolens

Al sinds het begin van de papierfabricage in Nederland heeft Gelderland, en met name de Veluwe, daarbij een grote rol gespeeld; dit hield verband met de grote hoeveelheid water die bij de papierbereiding noodzakelijk is en die door de vele beekjes op de Veluwe in ruime mate voorhanden was.

Van de meeste papiermolens is het juiste jaar van oprichting niet bekend, maar we kunnen wel aannemen dat dit tussen 1600 en 1650 ligt. Van de Achterste Molen in Wissel wordt het stichtingsjaar genoemd: 1710. De gebouwen werden, behoudens de fundering, voornamelijk van hout opgetrokken.

In 1854 waren in de Gelderse papierindustrieën meer dan 1700 arbeiders werkzaam in totaal 124 molens. Toen evenwel Louis Robert de mechanische papierbereiding in 1799 bij Parijs invoerde, luidde dit het begin van het einde van de wateradmolens in. Door invoering van de maalbak, de zogenoemde Hollander, konden de door een waterrad aangedreven stampwerkhuizen qua productie niet meekomen.

Door toepassing van de stoommachine, en later ook de petroleummotor, konden veel papiermolens hun bestaan nog iets rekken, hoewel sommige bedrijven reeds naast de papierfabricage een nevenbedrijfje hadden gekozen, namelijk was- en bleekinrichtingen. Andere bedrijven waren overgegaan op het malen van koren. De meeste papiermolens, al zo'n 200 jaar oud, verkeerden in een zeer slechte staat van onderhoud, zodat een volledige vernieuwing van het gebouw voor eenwasserij noodzakelijk bleek. Vandaar dat er weinig of niets meer herinnert aan de eigenlijke papiermolens.

Er is een lijst uit 1933 waarin wordt vermeld dat de gemeente Epe 21 watermolens heeft waarvan er nog 15 voor een of ander doel waterkracht gebruikten.

Tussen Epe en Heerde liggen drie bekenstelsels: twee op Heerder grondgebied en een binnen de gemeente Epe. De laatste werd vroeger aangeduid als de Molenbeek en wordt tegenwoordig door Waterschap Veluwe Zuidelijke Horsthoekerbeek genoemd, maar is in feite gelegen in de buurtschappen Norel en Vemde. Deze beek is in 1668 gegraven en mondt uit op de Grift. De sprengkoppen liggen in het Sprengbos ten zuiden van de Renderklippen (oorspronkelijk Vemderklippen).

Het was Hendrick van Isendoorn die in 1668 van de Gelderse Rekenkamer het water van een te graven beekje in het 'Noorler of Vembder Veen' in erfpacht kreeg, beginnende aan het 'Hoge Veld' en vandaar naar de 'Gemeine Grift', om daar een papiermolen op te leggen. Niet lang daarna werden op deze gegraven beek twee molens gesticht.

Wasserij De Adelaar (met dank aan Jacques Meijer)

De papiermolen in Norel (1)

De bovenste molen is de papiermolen in Norel, veel later bekend als De Adelaar. Deze is gelegen ten westen van de Heerderweg en is gesticht in het laatste kwart van de zeventiende eeuw.

De eerste papiermaker was Jan Jansen van Boven. Zijn dochter Gerritje trouwde in 1718 met Jan van Noorle en in 1729 met Jan van Cleeff. Later kwam de molen aan Jannes Jansen Schiphorst. Door erfeniskwesties kwam de molen onder grote schulden te liggen en werd tenslotte in 1773 voor f. 4.000 verkocht aan de hoogste schuldeiser, mevrouw Jordens uit Diepenveen. Haar dochter verkocht in 1799 de molen voor f. 6.000 aan Berendina Berghorst, weduwe van pachter Jan Jonker. In 1803 trouwde zij met Hendrikus Reinders. In 1850 staan beek en molen te boek als eigendom van de erven Jan Jonker. Bernardus Jonker was papiermaker tot zijn overlijden in 1895, waarna zijn weduwe de zaak voortzette. Gedurende 230 jaar heeft deze molen papier vervaardigd!

In 1912 liet Gerrit Jan Jonker, 'bleker te Epe', die in 1910 de molen kocht voor f. 18.358, er een stoommachine plaatsen ten behoeve van de wasserij. Volgens gegevens uit 1933 werd er geen waterkracht meer gebruikt. Maarten Bos nam in 1932 de wasserij over en ging, naast de stoomketel, over tot elektrificatie. In 1949 nam J. Bagerman het bedrijf over onder de naam 'Wasserij De Adelaar' tot 1991. Vanaf dat moment tot het einde van het bedrijf heette het EURO-LIN B.V. Nu is er een verhuurbedrijf van machines gevestigd: Dolco B.V.

De papiermolen in Vemde (2)

De onderste molen op de Molenbeek c.q. Zuidelijke Horsthoekerbeek was de papiermolen in Vemde, nu gelegen ten oosten van de rijksweg A50.

Uit 1690 is bekend dat de eerste papiermaker Berend Berentse hier werkzaam was. Het water om de molen aan te drijven was in erfpacht aan de eigenaren van De Cannenburch. In 1756 werd de molen verkocht aan G. Berghorst en doorverkocht aan dr. J. Klopman te Zwolle. Na veel bezitswisselingen kwam de molen in 1850 in handen van Harm-Jan Buysman, wolkammer te Zwolle. In 1852 werd er een wolkammerij ingericht, die functioneerde tot 1857.

G.J. Dijkgraaf bouwde er een nieuwe papiermolen en liet in 1880 een stoommachine plaatsen voor het aandrijven van zijn papiermolen. De papiermakerij werd daar blijkbaar nog serieus bedreven, want in 1899 werd er een machine geplaatst voor het drogen van papier. Dijkgraaf schijnt een handige baas te zijn geweest. In 1896 had hij reeds vergunning gekregen voor het inrichten van een schuur tot smederij. Er kwam een veldsmidse te staan om op kleine schaal smidswerken te kunnen verrichten voor de diverse boeren in de omtrek. In 1908 had Dijkgraaf een cilinder gemaakt voor het drogen van papier. In het najaar van 1927 is hij ermee gestopt en heeft alles verkocht aan het bestuur van het beoogde zwembad, dat daarna werd gerealiseerd door vergroting van de bestaande wijerd. De fabriek is doorverkocht, maar het recht op het beekwater voor het zwembad is behouden. Tot na de Tweede Wereldoorlog is het zwembad gevoed met beekwater. Later werd gebruik gemaakt van opgepompt water. Momenteel is het zwembad buiten gebruik en is de toekomst onzeker.

In 1928 werd de bestaande papierfabriek omgebouwd tot wasserij voor de firma C. en C.J. Bagerman. In juli 1954 werd de stoommachine vervangen door een die-

selmotor. De fabriek is tegenwoordig nog wasserij onder de naam Eper Stoom- en Wasserij B.V.

Eper Stoom- en Wasserij B.V. (met dank aan Jacques Meijer)

De Eper Dorpsbeek ontspringt als een kwelbeek in het dal tussen Wissel en de Tongerenseweg. In de natuurlijke situatie waterde deze beek af in oostelijke richting langs de zuidkant van Epe. De beek wordt gevoed door grondwater dat uit de stuwwal afkomstig is. In perioden van veel neerslag werkt de beek als een laaglandbeek. De beek moet in vroeger tijden zijn verlegd in noordwaartse richting met een doorgraving door een hogere rug ter hoogte van het landgoed Kolthoven. De beek stroomt verder door een dal ten noorden van de Tongerenseweg naar het dorp Epe en voedde de gracht van huize De Quickborn, een soort havezate. Eertijds gaf de beek periodiek overlast in de vorm van overstromingen in het dorp Epe. Inmiddels zijn er in het dal van het Tongerense Veen retentievijvers aangelegd om de piekaanvoer op te vangen. In droge periodes valt de beek droog, wat al eeuwen een probleem is. Een beleming van de doorgraving bij Kolthoven zou verbetering in de situatie kunnen brengen.

Tot het centrum van Epe worden twee vijvers gevoed, waarna de beek is overkluist. Voorbij het dorp stroomt de beek, samen met het effluent van de waterzuiveringsinstallatie, naar de Grift.

Er is geen bekendheid over een molen op de Eper Dorpsbeek.

(Wordt vervolgd)

DE RIJKE CULTUURHISTORIE VAN ONZE GEMEENTE

Joop van Nuijs, wethouder gemeente Epe

Naar aanleiding van het aanbieden van de nota 'Vaststelling cultuurhistorisch beleid' aan de Raadscommissie (4-2-2010) en de behandeling daarvan in de Raadsvergadering (11-2-2010) heeft 'Ampt Epe' de heer Van Nuijs om een toelichting gevraagd.

De bewustwording dat het belangrijk is ons cultureel erfgoed te beschermen is de afgelopen jaren sterk gegroeid. Niet alleen bij overheden maar zeker ook bij burgers. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de populariteit van erfgoedinstellingen en hun activiteiten. Al jaren wordt het cultuurhistorische erfgoed van de gemeente Epe zeer gewaardeerd door zowel recreanten als inwoners van de gemeente zelf. Om dit erfgoed te beschermen en te benutten is in de afgelopen raadsperiode het cultuurhistorisch beleidskader opgesteld. Ik wil u graag kort informeren over de uitkomsten van deze omvangrijke operatie, waaraan velen uit onze gemeente een bijdrage hebben geleverd.

Een eerste stap in het proces om te komen tot het beleidskader bestond uit bureau- en veldonderzoek en het opstellen van een uitgebreide inventarisatiekaart van de cultuurhistorische waarden. Uit de resultaten van deze inventarisatie bleek direct de enorme cultuurhistorische rijkdom van onze gemeente. Een samenvatting hiervan staat in de Cultuurhistorische profielschets van de gemeente Epe die u kunt bekijken op www.epe.nl.

Vervolgens is de beleidsnota 'Epe, historisch centrum van de Veluwe' geschreven. Door deze nota ontstaat er samenhang tussen archeologie, bouwhistorie en historische geografie en wordt een integrale cultuurhistorische beleidslijn mogelijk. In onze gemeente gebeurt dit nu voor de eerste keer, en zo beschouwd kunnen we hier dan ook spreken van een historische gebeurtenis. Met een dergelijke rijkdom aan cultuurhistorische waarden mag, vind ik, best een behoorlijke beleidsambitie worden geformuleerd. Dat is dan ook gebeurd in deze nota. De gemeente wil haar hoge cultuurhistorische waarden inzetten, versterken en behouden en heeft daartoe een aantal ambities geformuleerd:

De gemeente wil zeer zorgvuldig met haar erfgoed omgaan en wil hieraan meer aandacht besteden. Zij wil aan de rijkdom van onze gemeente meer bekendheid geven, zowel bij bezoekers als eigen inwoners. Waar mogelijk worden relictten weer zichtbaar en bereikbaar gemaakt waardoor de beleefbaarheid wordt vergroot. De cultuurhistorische samenhang met de omgeving staat daarbij centraal. Door verhalen achter de cultuurhistorische waarden te communiceren kan de betrokkenheid bij en het enthousiasme voor cultuurhistorie nog worden vergroot.

Met hulp van deze rijke historie willen we onze gemeente profileren als cultuurhistorisch centrum van de Veluwe. Een niet geringe ambitie.

Ook wil de gemeente voldoen aan haar wettelijke verplichtingen om bijvoorbeeld

Joop van Nuijs in gesprek op de naturalisatiedag 15 december 2008

het bodemarchief zo veel mogelijk te behouden. Met de nota 'Archeologisch Beleid Epe' gaan de belangen van de archeologie deel uitmaken van het ruimtelijke ordeningsproces. De bestemmingsplannen van onze gemeente worden hierdoor 'archeoproof'. Daarnaast gaan we de komende jaren onderzoeken welke planologische mogelijkheden we nog meer hebben om onze cultuurhistorie te beschermen.

Cultuurhistorie kan de recreatieve waarde van onze gemeente nog vergroten. Ook het woongenot en de aantrekkelijkheid van onze gemeente worden beïnvloed door de cultuurhistorische rijkdom. Kortom, cultuurhistorie heeft een economische en maatschappelijke meerwaarde die we willen benutten.

De cultuurhistorie, oftewel de menselijke geschiedenis zowel onder- als bovengronds, heeft onze gemeente gevormd tot de woon- en leefomgeving zoals we die nu kennen en waarderen. Het vertelt, samen met de aardkundige en natuurhistorische processen, het verhaal van onze directe leefomgeving. Ik vind dit bijzonder belangrijk en waardevol. Wanneer je de geschiedenis van je dorp kent, krijg je er een binding mee en kun je je thuis voelen. Het gemeenschappelijke verleden van onze woonomgeving kan ons mensen verbinden in het belang van ons eigen welbevinden en het welzijn van onze gemeenschap. Laten we ons daar sterk voor maken.

LEZERSRUBRIEK

Wij zijn blij dat onze 'Lezersrubriek' zich mag verheugen in een grote belangstelling. Niet alleen worden via ons blad vragen gesteld, ook ontvangen wij antwoorden op gestelde vragen. Uitgebreide antwoorden soms zelfs. Vanwege de lengte daarvan beginnen we ditmaal met een paar nieuwe vragen!

IJSBAAN AAN DE HORSTERWEG

Fam. Mölder, Epe

De familie Mölder schreef: 'We zaten gisteren met een aantal burens op een verjaardag en kregen het over een ijsbaan die vroeger op landerijen van onze boerderij (De Horst, voor de A50 gelegen aan de Horsterweg, thans Oenerweg 46, Epe) zou hebben gelegen. Daarna is er ook nog een ijsbaan geweest aan de Oenerweg 115 ('t Blak geheten, huidige bewoners de familie Brendeke).

Onze vraag is tweeledig: 1) Werd deze ijsbaan in verenigingsverband of als buurtinitiatief gebruikt? 2) Is hier nog foto- of ansichtmateriaal van?

Er is ook geopperd dat 't Blak de voorloper is van ijsbaan De Klarbeek, het moet dus zeker 80 jaar geleden geweest zijn. De baan van ijsclub De Horst, die na de oorlog is opgericht, lag tussen de Drachter- en de Horsterbrug en heeft bestaan tot de Grift werd uitgediept door het Waterschap. Er was een bestuur gevormd dat geld inzamelde om een pomp aan te schaffen.

We zijn ook benieuwd of er ooit iemand is geweest die nader onderzoek heeft gedaan naar ijsverenigingen, ijsbanen e.d.

IJWERSEN (een ziekte)

Wimmy Baddee-Jonker, Amstelveen

In publicatie nr. 263 van de 'Vereniging Veluwe Geslachten' (Epe, overlijden 1774-1811) kwam ik de ziekte ijwersen tegen, waaraan in 1805, 1806 en 1807 een tiental, meest jonge, mensen zijn overleden. Navraag naar deze ziekte bij diverse instellingen (Meertens Instituut, Museum Boerhaave te Leiden, AMC Amsterdam, *Tijdschrift voor Geneeskunde*) en bij de bibliothecaris van het ziekenhuis, waar ik werk (Onze Lieve Vrouwe Gasthuis, Amsterdam) leverde niets op. Ook Lijda en Gerrit van den Bremen-Jonker en archivaris Gerrit Kouwenhoven konden mij niet helpen ... en ik word steeds nieuwsgieriger! Is het mogelijk deze vraag in *Ampt Epe* te stellen? Erg benieuwd naar uw antwoord!

In publicatie nr. 263 van V.V.G. (Epe, overlijden 1774-1811): 14-05-1805 jongetje van 4 jaar, Zuuk; 12-06-1805 kind van 2 jaar, Dijkhuizen; 13-06-1805 meisje van 4 jaar, Dijkhuizen; 04-07-1805 meisje van 20 jaar, Norel; 27-08-1805 kind van 3 jaar, Schaveren; 08-09-1805 vrouw van ca. 35 jaar, Gortel; 01-11-1805 meisje van 18 jaar, Lobrink; 02-01-1806 jongetje van 6 maanden, onder Dorp; 21-02-1806 kind van 1 jaar, aan den Brink; 02-09-1807 meisje van 13 jaar, Gortel.

KLOMPENMAKERIJ IN EPE

Bert Kwakkel, Amsterdam

We zien hier de klompenmakerij van **Hendrik Jan Voerman** te Epe, circa 1915/17. Hoewel Nederland neutraal bleef tijdens de Eerste Wereldoorlog, verkeerde het land in verhoogde staat van paraatheid. De drie militairen op deze foto hebben zo

te zien een partij klompen gekocht, mogelijk bestemd voor de Belgische vluchtelingen die in het Kamp Oldebroek geïnterneerd waren. De datering baseer ik op het gegeven dat Hendrik Jan Voerman slechts kort als klompenmaker in Epe actief is geweest: van september 1915 tot maart 1917. Mogelijk staat hij hier zelf met een aantal knechten afgebeeld (man met hoed, tweede van links?).

Levensloop

Hendrik Jan Voerman wordt in het Bevolkingsregister van de Gemeente Epe 1870-1880 (deel 18/folio 1696) vermeld als oudste zoon van Gerrit Voerman en Hendrika Keizer, wonende te Epe (**Dorp, Kom 31b**). Blijkbaar is het echtpaar kort na hun huwelijk in 1866 van Heerde naar Oene verhuisd waar vier van hun kinderen zijn geboren.

Later (in deel 25/folio 1397) staat dit echtpaar ingeschreven te Dijkhuizen, eerst onder nr. **B 248**, later hernummerd naar **E 282**.

Volgens het Bevolkingsregister van de Gemeente Epe (deel 31/folio 139) is Hendrik Jan als dienstknecht werkzaam en inwonend bij R. Riphagen te Oene. Van daaruit is hij op 31-10-1891 uitgeschreven naar Dordrecht alwaar hij in 1896 in het huwelijk treedt met Antonia van Oosterhout. Uit dit huwelijk zijn geen kinderen geboren te Dordrecht.

Over de activiteiten van Hendrik Jan in Dordrecht is vooralsnog niets bekend; wellicht was hij ook daar als klompenmaker werkzaam. Hoe dan ook, volgens het Bevolkingsregister (deel 25/folio 1402) is Hendrik Jan met zijn vrouw op 27-09-1915 naar Epe teruggekeerd en heeft zich aldaar gevestigd op huisnummer **A 411**. Inwonend is ene Wilhelmina Ophorst-Bogers, weduwe van Johannes Ophorst (mogelijk is dit een tante van Antonia van Oosterhout).

In het *Nieuws- en Advertentieblad voor Epe, Heerde etc.* van 28 maart 1917, editie 2637, las ik onderstaand bericht:

“Maandagavond had de heer H.J. Voerman het ongeluk in een sloot nabij den weg naar de Horst te verdrinken. In den morgen werd zijn lijk gevonden.”

Hendrik Jan Voerman is kinderloos overleden. Zijn broer Jacob, die reeds in 1909 overleed, woonde als zelfstandig klompenmaker te Epe op huisnummer **E 307a**. Diens weduwe en twee kinderen zijn volgens het Bevolkingsregister (deel 25/folio 1397) na zijn overlijden gaan inwonen bij zijn ouders op huisnummer **E 282**. Het lijkt zeer waarschijnlijk dat de klompenmakerij van Hendrik Jan bij gebrek aan nageslacht niet door zijn weduwe is voortgezet. Helaas ontbreekt hiervoor sluitend bewijs.

Eind negentiende en begin twintigste eeuw zijn de huizen in de gemeente Epe een aantal malen hernummerd. Helaas is een deel van de archieven waarin deze hernummeringen zijn vastgelegd verdwenen. Dit maakt het lokaliseren van oude panden in de gemeente Epe er niet gemakkelijker op. Uitgaande van bovenstaan-

de gegevens meen ik vrij zeker te weten dat de klompenmakerij in de buurtschap **Dijkhuizen** onder Epe gestaan moet hebben.

Fragment genealogie

Gerrit Voerman, boerenknecht (1866), klompenmaker (1881, 1900, 1905), landbouwer (1906, 1909, 1917), geb. Heerde 28-09-1843, ovl. Zwolle 20-08-1926 (akte # 83), zoon van Hendrik Voerman en Janna Hulleman. Trouwt te Heerde 27-04-1866 (akte # 11) **Hendrika Keizer**, dienstmeid (1866), geb. Heerde 13-08-1842, ovl. Epe 11-03-1926 (akte # 33), dochter van Jacob Keizer en Aaltje Dragt.

Kinderen:

Hendrik Jan Voerman, klompenmaker, geb. Oene 28-02-1868, ovl. Epe 27-03-1917 (akte # 62), 49 jr. oud. Trouwt Dordrecht 30-07-1896 (akte # 135) **Antonia van Oosterhout**, geb. Capelle 1873, dochter van Adriaan van Oosterhout en Maaïke Bogers.

Jacob Voerman, klompenmaker, geb. Oene 29-09-1870, ovl. Epe 28-03-1909 (akte # 41), 38 jaar oud. Tr. Epe 24-02-1906 (akte # 8) **Gerritje Oude Kotte**, geb. Epe 11-02-1886 (akte # 45), dochter van Bernardus Oude Kotte en Gerritje Konijnenberg.

Gerritje Voerman, geb. Oene 18-01-1874 (akte # 22), ovl. Epe 08-01-1881 (akte # 1), 6 jr. oud.

Aaltje Voerman, dienstbode (1900), geb. Oene 15-09-1877 (akte # 195), ovl. Epe 28-05-1939 (akte # 66), 61 jr. oud. Tr. (1) Epe 03-11-1900 (akte # 50) **Gerrit Scholten**, bleekersknecht (1900), landbouwer (1917), geb. Epe 20-08-1870 (akte # 183), ovl. Epe 13-02-1917 (akte # 39), 46 jr. oud, zoon van Peter Scholten en Gerritje Scholten. Tr. (2) Epe 15-11-1919 (akte #) **Willem van Loenen**, landbouwer, weduwnaar van Lamberta Stegeman, geb. Epe 26-11-1872 (akte 228), ovl. Epe 09-05-1949 (akte # 48), zoon van Evert van Loenen, landbouwer, en Gerritje van Putten.

Gerritje Voerman, geb. Epe 01-06-1885 (akte # 113). Tr. Epe 25-03-1905 (akte # 14)

Gerrit Konijnenberg, klompenmaker, geb. Epe 27-08-1880 (akte # 179), zoon van Jannes Konijnenberg, klompenmaker en Aaltje Krijgsman.

DE WACHTELENBERG

Gert van den Esschert

Een paar maal al plaatste de redactie bijgaande ansichtkaart, op verzoek van Gert van den Esschert, in eerste instantie zonder succes. Maar uiteindelijk vindt Gert zelf het antwoord! Hier het relaas van zijn zoektocht.

Je hebt soms prentbriefkaarten die je echt wat doen. Vooral als je zelf als kind op de Wachtelenberg hebt gespeeld, met jongens zoals Wim (Pinkie) van Huffelen en Hans Nieuwenhuis (jr.)

Zo ook deze mooie foto met een sfeerbeeld van de Wachtelenberg uit de jaren dertig, met daarop afgebeeld een jongen en twee meisjes. Wie zouden die kinderen kunnen zijn? Dat intri-

geert je en wil je absoluut weten. Eerst heb ik de foto laten opnemen in het blad van de historische vereniging Ampt Epe waarvan ik lid ben. Dit leverde één reactie op, echter helaas niet de juiste. Vervolgens ga je naar mensen die al jaren op de Wachtelenberg wonen en neem je een uitvergroot A4'tje van de foto mee. In dit geval ga je naar Hans Nieuwenhuis (78) die woont aan de Wachtelenbergweg 32, maar ook Hans kan de foto niet thuisbrengen en zegt: *'Iej mutten is noar Jo van Boven toe goan; die woont hier zien hele leaven al. Kan wean dat hie wat weet.'*

Zo gezegd, zo gedaan. Een afspraak gemaakt met de familie Van Boven aan de Steenderkamp in Epe. Onder het genot van een kopje thee laat ik de bewuste foto zien. Het wordt stil in het geriefelijke keukentje. Jo zegt: 'Dat ben ikzelf, met mien twee zusters.' De stilte wordt nu echt doorbroken met een brede glimlach op onze drie gezichten. Wie had dat ooit kunnen denken dat het jongetje op de foto de toen 4-jarige Johannes van Boven is die nu tegenover mij zit. Echt geweldig! De verhalen over *vrogger* zijn niet van de lucht, en het werd nog heel gezellig deze middag, met name als Jo, die inmiddels 81 jaar is, even een sigaretje moet roken: *'Goa maar effen mee noar buten.'* Met trots laat Jo zijn moestuin zien die grenst aan de Hazekeuken en waarin hij nog elke dag bezig is. De boerenkool, prei, rodekool en spitskool staan er in deze novembermaand knap bij. Tevens staan er prachtige bontgekleurde gladiolen op het land, de bloemist wordt zelden of nooit bezocht.

In 1928 wordt Jo geboren aan de Wachtelenbergweg 5; dit heet nu Grintgroeveweg. Het gezin Van Boven bestaat uit maar liefst tien kinderen, de vader van Jo is van beroep schilder. Drieënvijftig jaar geleden trouwt Jo zijn vrouw Bartha Mulder (80), die uit de Hogeweg in Emst komt. Op 16-jarige leeftijd begint Jo met werken, hij heeft geleerd voor automonteur en zijn eerste baas is in 1944 het garagebedrijf van L. Rempt aan de Hoofdstraat in Epe. Daarna was Jo werkzaam in de VW-garage van Van de Heuvel in Heerde en de Vaprogarage in Zwolle. De laatste tien jaar van zijn werkzame leven was Jo in dienst bij garage Dalhuisen aan de Paasvuurweg.

In het sociale leven stond Jo zijn mannetje. Zo was hij maar liefst 25 jaar instructeur bij de EHBO-vereniging Epe-Oene. De EHBO-lessen werden toen veelal gegeven in de Nijverheidsschool aan de Willem Tellstraat, nu woonvorm De Weemekamp.

Jo en Bartha van Boven zetten vier kinderen in deze wereld, twee jongens en twee meisjes: zoon Wolter Johannes, dochter Harmina, dochter Diederika Willie en zoon Johannes Barthes. Inmiddels hebben zij zeven kleinkinderen: drie jongens en vier meisjes. Jo en Bartha van Boven wonen al 51 jaar in goede gezondheid aan de Steenderkamp 5 in Epe.

Op de foto staan v.l.n.r. Johannes van Boven (18-02-1928), Riek van Boven (12-10-1930) en Mina van Boven (18-03-1920 - 14-06-2000). De locatie waar de foto is genomen moet u zien zo ongeveer tegenover de oude Waterleidingmaatschappij aan de Officiersweg, in de buurt van 'Het Dalletje'; nu staan hier enkele prachtige villa's.

OENER RAADSEL 'LODO 1792 RAT': WAT HET NIET IS

Evert de Jonge

In nummer 173 werd in de 'Lezersrubriek' een oproep geplaatst om mee te helpen een raadselachtige tekst op een hek, staande aan de Donselaarsweg 6 te Oene, te ontraadselen.

De mogelijkheid is dat de tekst een voorbeeld is van de traditie om in sluitstenen boven de deeldeuren van boerderijen lettercombinaties te beitelen, soms met een jaartal. Het betreft dan steevast de namen van de eigenaren die de boerderij lieten

bouwen of verbouwen. In plaats van een sluitsteen zou het hek zijn gebruikt om dit te doen.

Hoewel de gedachtegang niet onlogisch is, moet allereerst worden vastgesteld of het huis en het hek wel uit 1792 zijn. Het huis heeft de vorm van een boerderij, zoals die wel meer te vinden is in de IJsselvallei: groter dan zijn kleine Veluwse broertje, maar kleiner dan de veel grotere IJsselhoeve. Gelet op de steensoort en bouwstijl is het laat in de 19e eeuw of vroeg in de 20e eeuw gebouwd, dus ruim na 1792.

Dan het hek: het heeft de kenmerken van de ijzerindustrie uit de late 19e eeuw. Conclusie: noch huis noch hek stammen uit 1792.

Het huidige huis heeft echter een voorganger gehad. Toen in 1832 het kadaster werd ingesteld, zijn alle eigenaren te boek gesteld, en zo is gemakkelijk te achterhalen dat het perceel waarop Donselaarsweg 6 staat, eigendom was van de weduwe Hendrik Dalhuisen (Derkje Witteveen). Het stond ingeschreven als sectie E (Oene), nummer 378: 'Huis en erf, groot 11,50 are.' De weduwe betaalde het op een na hoogste bedrag voor bouwwerken in Oene, namelijk fl. 54,—.

Haar overleden man, Hendrik Dalhuisen, was de jongste zoon van het echtpaar Albert Dalhuisen (1733 -1826), smid, en Hendrikje van Pijkeren. Voor zover na te gaan woonde het echtpaar al op de plek Donselaarsweg 6.

Evenals zijn vader oefende Hendrik (1780-1831) het beroep uit van (ijzer)smid. Derkje overleefde hem ruim 45 jaar en overleed in 1877. Zij hadden meerdere kinderen. Twee van hen zijn voor het verhaal interessant: de oudste zoon Albert, die de smederij voortzette, en Hendrik, die zich in Kampen vestigde en daar ijzerfabrikant werd.

Albert Dalhuisen Hendriksz. (1813-1854) was gehuwd met Teuntje Riphagen. Ook Albert werd niet oud. Na zijn overlijden bleef Teuntje, samen met schoonmoeder Derkje Witteveen en haar twee minderjarige kinderen Hendrik (geb. 1850) en Maria Gerardina Dalhuisen (geb. 1852), in het huis wonen. De laatste trouwde in 1875 met Gijsbert van Koldenhoven, die introuwde en ging boeren. De smederij werd opgeheven, mogelijk toen het huis in 1877 - na het overlijden van grootmoeder Derkje - verbouwd werd.

Voor het verhaal eerst de latere bewoners

Het echtpaar Van Koldenhoven-Dalhuisen kreeg acht kinderen (vier overleden er jong). Hun oudste zoon, Albert van Koldenhoven, volgde zijn vader op als landbouwer en huwde de uit Olst afkomstige Jannigje Nieuwenhuis. Zij lieten zowel in 1911 als in 1921 verbouwingen uitvoeren. In het eerste jaar volgde herbouw van 'huis, schuur en stookhuis, 11.50 are', terwijl het in 1921 (deels?) gesloopt werd. Het perceel rond het huis werd uitgebreid naar 4.64.60 ha. In 1943 stopte Albert met boeren en werd het land verkocht aan A.J. Wijnbergen. Het echtpaar Van Koldenhoven-Nieuwenhuis bleef echter in de woning wonen, waar Albert een jaar later overleed. Kort daarna werd G.E.J. Dijkgraaf eigenaar van huis en opstallen.

Wie liet nu het hek zetten?

We gaan terug naar 1866, toen de 16-jarige Hendrik Dalhuisen Albertsz. het huis verliet, waarvan hij mede-eigenaar bleef, om te gaan studeren in Arnhem. De jonge Oenenaar werd daar opgeleid tot onderwijzer, een beroep dat hij tot in de vroege 20e eeuw zou uitoefenen in Harderwijk. Daar overleed hij in 1927. Hij was ongehuwd en bracht de zomervakanties door in Oene, waar hij als mede-eigenaar vast een eigen kamer had. Ik denk dat deze 'wijze Hendrik' de ontwerper is van het hek, gemaakt in de fabriek van zijn oom, de Kamper ijzerfabrikant Hendrik. Dat zal zo rond 1900 zijn geweest.

Wat is dan de betekenis van de naam en het jaartal?

Gebeurde er iets in 1792 waar Hendrik bijzondere waarde aan hechtte? Als het iets uit de geschiedenis was, het is niet gevonden. Dus moet het dicht bij huis zijn. Waren het de voorletters van zijn neefjes en nichtjes? Neen, want die heetten Teuntje, Albert, Dina Christina, Tonia Hendrika, Dries Johannis, Maria Johanna, Dries Anton en Gijsbert Anton van Koldenhoven; bovendien overleden vier van hen op jonge leeftijd. Ook de combinatie van de namen van Hendriks ouders, zuster en zwager leverde niets op. Mijn conclusie is dan ook dat 'LODO' en 'RAT' geen lettercombinatie is van de bewoners van het huis.

Wat is de oplossing dan wel?

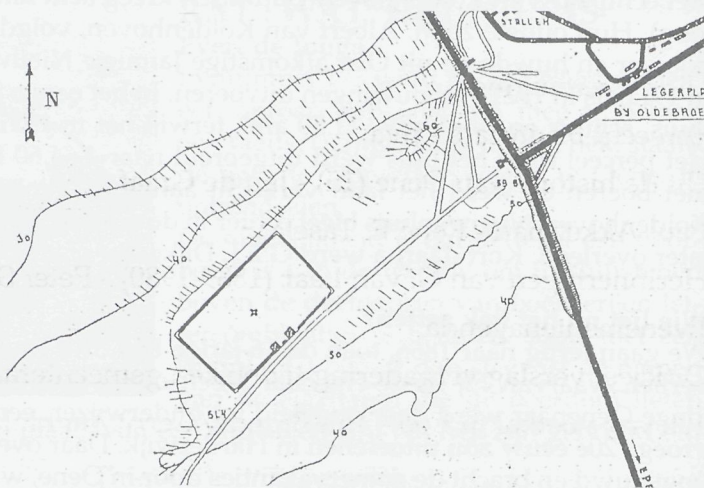
Er zijn twee aanknopingspunten voor verder onderzoek: in eerste instantie de symboliek. Het sluitstuk van het hek kan iets voorstellen wat kan bijdragen aan de oplossing. Is het een kelk? N.B.: de bloem als symbool op het hek biedt geen aanknopingspunt; zo iets is wel vaker te vinden op een hek.

Het tweede aanknopingspunt zijn de zeven letters LODORAT. Ze kunnen de beginletters van woorden zijn, bijvoorbeeld van een Latijnse spreuk. (Studenten)verenigingen en vrijmetselaarsloges, maar ook opleidingsinstituten (bijv. de Latijnse scholen), hadden c.q. hebben lijfspreuken. Indien die gevonden wordt, zal het me niets verwonderen dat de spreuk uit 1792 dateert en dat Hendrik Dalhuisen lid was van de vereniging of loge, of studeerde aan de desbetreffende instelling. In dat geval wilde hij dit vastleggen. Of hij het ooit heeft uitgelegd aan zijn dorpsgenoten?

VRAAG OVER OUD MILITAIR VLEGVELD

In het septembernummer 2009 vroeg Henk Dekker uit Epe ons om meer informatie over het oude militaire vliegveld aan de Stenenkomweg, zijweg van de Elburgerweg richting 't Harde. Vroeger, zo'n 50 jaar geleden, ging hij daar vaak met zijn ouders kijken naar daar gestationeerde (verkenning)s-vliegtuigen.

Wij zijn erg blij dat wij, dank zij de heer Van Aperen uit Epe, meer hierover kunnen melden. Hij deed ons namelijk een fotokopie toekomen van een bladzijde uit een recent nummer van het luchtvaarthistorische tijdschrift *Luchtvaartkennis* (nummer 3, 2009). Het bewuste artikel gaf informatie uit het *Handboek voor Luchttoerisme* dat de KNVvL in 1920 uitgaf. Van het secretariaat van *Luchtvaartkennis*, Ir. Ruud Merison, kregen wij permissie het gedeelte over Oldebroek over te nemen.

VLIEGTERREINEN IN NEDERLAND—1920

(...) In deze aflevering drie thans vrijwel vergeten terreinen, die echter in onze kolommen vaak zijn voorgekomen—Oldebroek, Heumen en Groningen. Zoals steeds is de tekst ongewijzigd overgenomen.

OLDEBROEK

Militair vliegterrein van de L.A.

De afmeting O-W is meer dan voldoende, die N-Z is ongeveer 300 M. Bij landingen met N. wind moet men oppassen niet te ver naar den zee kant [bedoeld wordt hier de Zuiderzee!] te landen, daar het terrein naar die zijde plotseling vrij sterk begint te hellen en daar bovendien vol gaten zit. Het midden van het terrein is door een kruis aangegeven; men drage als regel zorg binnen ongeveer 150 M. van dit kruis te blijven. De windrichting wordt, als het terrein voor militaire oefeningen bezet is, aangegeven door een vlag op een der beide hangars.

Het terrein is vanuit de lucht gemakkelijk te vinden, daar het Westelijk van het groote artillerie-kamp ligt. Het terrein is alleen gedurende eenige maanden in den zomer bezet, benzine en olie zijn dan meest verkrijgbaar en kleine herstellingen kunnen worden uitgevoerd. Gedurende den overigen tijd van het jaar is er niets te krijgen.

De luchttoerist, die Oldebroek bezoekt, moet niet nalaten eens een kijkje te nemen boven het ten N. van dit kamp aan zee gelegen stadje Elburg.

INHOUDSOPGAVE

Uit de vereniging	1
Een echt bruin café - Jiva	2
Uit de historie van Oene (15) - Jan de Graaf	7
Paul Akkerman - René E. Taselaar	8
Herinneringen van G. van Laar (1889-1980) - Peter Stork	16
Evenementenagenda	17
Officieel verslag vergadering tijdelijken gemeenteraad (slot)	18
100 jaar voetbal in Epe - Ton Brands/Gerrit Tenkink	25
Vaassense arts experimenteert met chloroform - Wim van 't Einde	31
Kroamvesite - Lijda van den Bremen-Jonker	33
Historisch grondgebruik in de gemeente Epe (8) - Peter Stork	35
De rijke cultuurhistorie van onze gemeente - Joop van Nuijs	40
Lezersrubriek	42

In dit nummer:

Meer nieuws van de jubileumcommissie met betrekking tot het 50-jarig bestaan van onze vereniging: de aanbieder van een bijzonder cadeau aan de leden in oktober 2011.

Sfeervolle beschrijving van gebeurtenissen in een echt bruin café aan de Markt in Epe. De schrijver is Joop van der Spek en het was zijn inzending voor een verhalenwedstrijd, georganiseerd door de Stichting Vrienden van de Openbare Bibliotheken in de gemeente Epe.

Een boeiend levensverhaal over Paul Akkerman, een veelzijdig iemand. Met medewerking van Ada Akkerman-Hullegie is schrijver R.E. Taselaar erin geslaagd in dit artikel de mens en kunstenaar Paul Akkerman neer te zetten. Tweeëntwintig jaar na zijn overlijden krijgt de schepper van het beeld van Willem van Tongeren opnieuw de aandacht die hij als kunstenaar zeker verdient.

Sportliefhebbers komen in dit nummer van *Ampt Epe* ook aan hun trekken. Geen saaie wedstrijdverslagen, maar een interessante terugblik op honderd jaar voetbal in Epe. Hieruit blijkt onder andere dat begin 1900 voor het eerst in clubverband, onder de naam VV Gelre, tegen een bal werd geschopt.

In juli 1847 komt dokter Adolf Fredrik Henri de Lespinasse naar Vaassen. Deze genees- en heelmeester komt uit Voorst en heeft de verplichting binnen drie jaren in de chirurgie te promoveren. Maar in 1852 is hij deze verplichting nog niet nagekomen. Wellicht ging zijn aandacht meer uit naar het experimenteren met chloroform. Wim van 't Einde heeft diens bijdrage in een vooraanstaand medisch tijdschrift 'vertaald' in voor leken meer begrijpelijke taal.

Lezers van ons blad *Ampt Epe* zijn zeer in hun nopjes met de 'Lezersrubriek'. Er wordt dankbaar gebruik van gemaakt. Niet zelden kunnen vragen worden beantwoord dankzij de kennis van (andere) lezers.